B. Jonkers.

PRAKTISCHE HANDLEIDING

DER

PAPIAMENTSCHE SPRAAKKUNST

SAMENGESTELD DOOR

A. VAN DE VEEN ZEPPENFELDT.

ORD. PRAED.

VOORREDE.

De grootere uitwisseling van personen, die tusschen Curaçao en het Moederland plaats heeft, doet hoe langer zoo meer het gemis gevoelen van een handboek om het aanleeren der landstaal — het Papiamentsch — te vergemakkelijken.

Wij hebben daarom een poging gewaagd in dien geest iets samen te stellen en wij mogen hopen, dat de kennismaking met de *„Praktische Handleiding der Papiamentsche Spraakkunst"* velen niet alleen van dienst zal zijn, doch ook er toe zal bijdragen het Papiamentsch, dat werkelijk regels heeft, in zijn eenvoud te leeren waardeeren.

Met betrekking tot het eerste hoofdstuk *„Spelling en uitspraak"* moeten wij ter opheldering mededeelen, dat wij de actueele uitspraak tot uitgangspunt hebben genomen en de spelling zooveel mogelijk getracht hebben daarnaar te regelen. De Papiamentsche uitspraak echter is, zelfs voor woorden van Hollandsche afkomst, de Spaansche, zij het ook hier en daar eenigszins verbasterd. Om deze reden en gezien de talrijke van het Hollandsch afgeleide woorden, welke men in het Papiamentsch aantreft, hebben wij een alphabet en een spelling moeten opzetten, die rekening houdende met de uitspraak, tegelijkertijd het karakteristieke van het Hollandsch eerbiedigt.

Wij mogen vertrouwen, dat deze korte toelichting het vreemd lijkende der aangeboden Papiamentsche spelling zal verklaren, vooral wat betreft het gebruik der letters: c, k, qu; g, h, i, j, ll, y, en wat betreft de absoluut ongewijzigd overgenomen woorden.

Curaçao, Maart 1928.

EERSTE HOOFDSTUK.

SPELLING EN UITSPRAAK.

No. 1. HET ALPHABET.

De constructie van het Papiamentsch (Papiamento) vordert een alphabet van dertig letters, n.l. vijf klinkers en vijf en twintig medeklinkers.

A—a	E—e	J—j	N—n	R—r	V—v
B—b	F—f	K—k	N̄—ñ	Rr—rr	W—w
C—c	G—g	L—l	O—o	S—s	X—x
Ch—ch	H—h	Ll—ll	P—p	T—t	Y—y
D—d	I—i	M—m	Q—q	U—u	Z—z

No. 2. DE KLINKERS.

I. Over de klinkers in het algemeen.

De klinkers zijn: a-e-i-o-u. Met uitzondering van e en o, die ook kort kunnen zijn, zijn de klinkers van nature lang, zelfs in overgenomen Hollandsche woorden, waarin zij kort zijn.

In het Papiamentsch worden de lange klinkers *nooit* uitgesproken zooals de dubbele klinkers van het Hollandsch. Daarom worden er geen dubbele klinkers geschreven, tenzij in Hollandsche woorden met dubbele klinkers, die zonder eenige wijziging in beteekenis en vorm zijn overgenomen.

De dubbele *u* van het Hollandsch wordt in het Papiamentsch uitgesproken als de lange *i*.

Voorbeelden:

laat—laat	spoor—spoor (prikkel)
staal—staal	zuur—zuur (uitspr. zier)
geel—geel	huur—huur (uitspr. hier)
kreeft—kreeft	kantoor—kantoor
loods—loods	konfoor—komfoor

Uitzonderingen:

1. Het woord „noodig", dat in het Papiamentsch *noodi* wordt:

Mi no tin noodi di — het is niet noodig dat ik......

No ta noodi cu — het is niet noodig dat......

Beter is te zeggen: mi no tin mesté di...... en: no ta necesario cu.

2. Wanneer in andere dan oorspronkelijke Hollandsche woorden oo voorkomt, zijn het twee lettergrepen, b.v. zoölogía — dierkunde.

II. Over de klinkers afzonderlijk.

De *a* komt nooit kort voor.

De *e* moet soms kort en scherp worden uitgesproken. Dit is het geval:

1o. met overgenomen Hollandsche woorden met den korten en scherpen *e*-klank: b.v. cens — cent; mep — mep; pen — pen; nek — nek; klep — klep; stel — stel; rekki — rek(je); stekki — stek(je).

Opmerking: Wanneer in het Papiamentsch een korte *e* staat in plaats van de *a* (of *aa*) van het Hollandsche woord, moet zulks voor uitspraak aangeduid worden door het scherpe accent-teeken (zie pag. 17) b.v. frèt — wrat; skèr — schaar.

2o. met de gesloten lettergrepen, waarin de e vóór een *r* of *t* komt, b.v. berdad — waarheid; perverso — verdorven, slecht; trompet — trompet; sjilet — vest; manshet — manchetten; trasjet — (open) muurkast, muurrekje.

In alle andere gevallen is de e lang, zelfs vóór een *r* en *t*. b.v. hende — mensch; bende — verkoopen; mes — zelf, dezelfde; hera — zich vergissen; cero — berg; cera — sluiten; papel — papier; babel — lawaai, herrie; zeta — olie; siete — zeven; setenta — zeventig; interes — belang.

Opmerking; Wanneer buiten de gewone regels de *e* toch de korte uitspraak heeft, moet men het scherpe accent-teeken schrijven: b.v. promèntè — spaansche peper; kèns — kindsch (niet goed wijs).

Wanneer de *e* op het eind van een woord staat zonder den klemtoon te hebben, is ze bijna klankloos, b.v. presente — tegenwoordig.

Heeft ze wel den klemtoon, dan moet het accent geschreven worden, (zie pag. 17) b.v. mesté — noodig; muhé — vrouw.

De *i* heeft altijd een langen klank, zooals de Hollandsche *ie*. b.v. mira — zien; pidi — vragen; limpi — zuiver, schoon; pinda — olienoot; rico — rijk; risca — wagen, durven.

Uitzondering: Eénlettergrepige Hollandsche woorden met *i*, alsook de Hollandsche woorden met een korte *i*, die in het Papiamentsch éénlettergrepig geworden zijn, behouden in het Papiamentsch hun *i*, welke echter als de Papiamentsche lange e wordt uitgesproken. b.v. lip — (uitspr. leep) lip; bril (uitspr. breel) bril; slip (uitspr. sleep) slip(pen); mik (uitspr. meek) mik(ken).

Doch men schrijve: rebchi — ribbe(tje); renchi — ring(etje); pelchi — pil(letje).

De o moet soms kort en scherp worden uitgesproken, b.v.:

1o. met overgenomen Hollandsche woorden, die dien scherpen o-klank hebben, b.v. bol — bol; col — halsboordje; soppi — soep; kokki — kok, keukenmeid; knoppi — knop(je), soms ook knoop; tromchi — trommel(tje); ronchi — rondje; borda — borduren.

Opmerking: Wanneer in het Papiamentsch een korte *o* staat in plaats van de korte Hollandsche *u*, moet zulks voor de uitspraak aangeduid worden door het scherpe accent-teeken (zie pag. 17).

b.v. ròm — rum; bònchi — bundel(tje).

2o. met de o vóór *rta*, b.v. horta — stelen; corta — snijden. Uitzondering hierop is: porta — (uitspr. poorta) deur.

In alle andere gevallen is de o lang, b.v. bordo — (aan) boord; sorto — soort; gordo — dik, vet; corre — loopen; bolo — taart; bolbe — terugkomen; boluntad — wil; boto — sloep; bonchi — boon(tje); sortea — sorteeren.

Opmerking: Op het eind van een woord klinkt de *o* soms ongeveer als de Hollandsche *oe*, b.v. amigo (amigoe) — vriend; cielo (loe) — hemel; rico (coe) — rijk; cantamento (toe) — gezang, het zingen.

De *u* klinkt als de Hollandsche *oe*. Men schrijve dus altijd *u* in plaats van de Hollandsche *oe*. Voor de enkele uitzonderingen zie pag. 9. Voorbeelden: stul — stoel; kuki — koekje; pushi — poes(je); luz — licht; fruta — vrucht; un — een; nunca — nooit; punta — punt; muhé — vrouw; mundo — wereld; dushi — zoet, aangenaam; luna — maan; cruz — kruis; fucu — noodlot, onheil, pech.

Opmerking: Er zijn enkele Hollandsche woorden, die in het Papiamentsch zijn overgegaan zonder wijziging in beteekenis of vorm, doch met een gewijzigde uitspraak van de *u*. Ze worden dus in het Papiamentsch op dezelfde wijze geschreven als

de lange Papiamentsche e, b.v. muf (uitspr. meef) — muf; bus (uitspr. bees) bus, brievenbus; krul (uitspr. kreel) krul, krullen; brug (*uitspr. breeg*) — brug; (meer gebruikelijk is „bres" van het Eng. „bridge"); gulden (uitspr. heelden) — gulden; bunder (uitspr. beender) — bunder; stut (uitspr. steet) stut(ten); buk (uitspr. beek) — buk(ken).

III. Over de samengestelde klinkers.

Men heeft in het Papiamentsch de volgende samenstellingen, die tweeklanken zijn:

Au. b.v. aumenta — vermeerderen; pausa — pauze; auxilio — hulp; bautismo — doopsel; causa — oorzaak; saus — saus; kauchi — kooi(tje); sauchi — zwaluw; blauw — blauw; flauw — flauw; auto — automobiel.

Opmerkingen:

1o. Woorden uit het Hollandsch overgenomen behouden de *au* en *ou*, b.v. blauw — blauw; flauw — flauw; rouw — rouw; scouder — schouder; sjouwre — sjouwer; verkoud — verkouden.

2o. Andere dan Hollandsche woorden, die op dezen klank eindigen, worden met *ao* geschreven, b.v. abao — beneden, omlaag; bao — onder, beneden; cuidao — zorg, zorgzaamheid, en ook, voorzichtig!; trabao — arbeid, werk; tao — menigte, massa, hoop; dao — dobbelsteen; salmao — zalm; Curaçao — Curaçao.

3o. Wanneer *au* en *ao* geen twee klanken zijn, schrijft men een trema op de *u* of op de o, b.v. caöba — mahoniehout; baül — koffer.

Ei. b.v. lei — lei; klei — klei; tamarein — tamarinde; seis — zes; reino — rijk, koninkrijk.

Opmerking: Wanneer *ei* geen tweeklank is, wordt een trema op de *i* geschreven increïbel — ongeloofelijk.

N.B. Overgenomen Hollandsche woorden, die op een *ei* uitgaan, hebben in het Papiamentsch dezelfde schrijfwijze, b.v. lei — lei; klei — klei.

Doch andere dan Hollandsche woorden, die denzelfden klank als uitgang hebben, worden met *ey* geschreven, terwijl de *y* dan medeklinker is, b.v. ley — wet; rey — koning; sjiley — gelei (van het fransche „gélée").

De Hollandsche *ij* wordt in het Papiamentsch niet gebruikt. Daarvoor schrijft men *ei*, b.v. eis — ijs; preis — prijs; steif — stijf.

Eu. b.v. cangreu — krabbe; leu — ver; pareu — gelijk; bieu — oud; breu — teer, pek; pieu — luis; flambeu — flambouw.

Opmerking: De vorm *eo* is geen samenstelling van klinkers tot een tweeklank, doch geldt als twee lettergrepen, b.v. campeon — kampioen; San Mateo — H. Matheus; leon — leeuw.

Het ongewijzigd overgenomen woord „heup" wordt in het Papiamentsch uitgesproken als „heep".

ia. b.v. historia — geschiedenis; cambia — ruilen, wisselen.

Opmerking: Als *ia* geen tweeklank is, dan moet er op de *i* een accent staan, b.v. día — dag; famía — familie.

io. b.v. contrario — integendeel, anders om; hospitalario — gastvrij.

Opmerking: Wanneer *io* geen tweeklank is, staat er een accent op de *i*, b.v. frío — koud; Hudío — Jood.

Slotbemerkingen:

1o. In het Papiamentsch komt de tweeklank *ai* bijna niet voor. Voor dezen klank wordt *ay* geschreven, waarin de *y* een medeklinker is, b.v. gay — haan; bay — gaan; pagay — pagaai; cabay — paard.

Alleen in *ongewijzigd* overgenomen vreemde woorden wordt de schrijfwijze *ai* behouden met de daaraan overeenkomstige uitspraak, b.v. paisano — landgenoot; paila — waschbak (laag en rond) straight — recht door, recht er op af.

In het geval dat *ai* geen tweeklank is, moet een trema op de *i* worden geschreven, b.v. maïnta — 's morgens; maïnshi — mais.

2o. Er komen enkele *ongewijzigd* overgenomen Hollandsche woorden voor met *ui*, in het Papiamentsch uit te spreken als *ei*, b.v. fluit, druif, Zuid, (uitspr. als: fleit, dreif, Zeid).

Eveneens enkele met *oei*, b.v. boei — boei; broei — broeien; snoei — snoeien.

Evenzoo enkele met *ie*, b.v. kiel — kiel (van een vaartuig); kies — kies, gebit; spiel — spiegel; vlie — vlieger; klier — klier; wiel — wiel.

No. 3. DE MEDEKLINKERS.

In het algemeen worden de Papiamentsche medeklinkers als in het Hollandsch uitgesproken. Wij geven echter de volgende beschouwingen over enkele medeklinkers afzonderlijk.

B en V.

Met een *b* worden geschreven alle woorden, die een *b* hebben in de taal, waaruit ze afkomstig zijn, b.v. bonchi — boon(tje); bònchi — bundel(tje); buki — boek; bandera (Spaansch: bandera) — vlag; cabez (Sp. cabeza) hoofd; barica (Sp. barriga) buik; burico (Sp. burro) ezel; bunita (Sp. bonito) mooi.

Hetzelfde geldt ook voor de *v*. De meeste Spaansche woorden echter veranderen in het Papiamentsch hun *v* in een *b*, b.v. vernis — vernis; veter — veter; vrengud — vingerhoed; vence (Sp. vencer) overwinnen; velocidad (Sp. velocidad) snelheid; veneno (Sp. veneno) vergift; víctima — (Sp. víctima) slachtoffer.

Echter: baca (Sp. vaca) koe; banidad (Sp. vanidad) ijdelheid; bela (Sp. vela) kaars, zeil; berde (Sp. verde) groen, waar; berdad (Sp. verdad) waarheid; bida (Sp. vida) leven; bende (Sp. vender) — verkoopen; nuebe (Sp. nueve) negen; nobo (Sp. nuevo) nieuw, nieuws; nabaha (Sp. navaja) scheermes.

C. K en Q.

I. De *c* klinkt als de Hollandsche *k*, wanneer ze staat:

1o. vóór *a*, *o*, of *u*, b.v. cabay — paard; cabrito — geit; cadena — ketting; cama — bed; scama — schubbe; core — loopen; come — eten; scohe — uitkiezen; cu — met, die, dat; cuanto — hoeveel; cuidao — zorg; cuaresma — groote Vasten; curazon — hart; curpa — lichaam; culebra — slang; scuma — schuim.

2o. vóór een medeklinker, b.v. accíon — actie, handeling; crimen — misdrijf; prospecto — vooruitzicht; cristian — christen; sclama — uitroepen; scruf — schroef.

3o. aan het eind van een woord, b.v. cognac — cognac; mahoc — mahoniehout.

II. De *c* klinkt als *s* vóór *e* en *i*, b.v. celebra — vieren; ceremonia — ceremonie; cena — avondmaal; cende — aansteken (van het licht); censia — wierook; cinta — lint; ciego — blind.

Opmerking: 1o. De *ci* klinkt als *sh* (zie pag. 16) in de woorden: cien, of ciento — honderd; cielo — hemel.

2o. Ook in den uitgang *cion* klinkt de *ci* gewoonlijk als *sh* (zie pag. 16) b.v. admiracion (uitspr. admirashon) — bewondering; bendicion (uitspr. bendishon) — zegen.

Met *k* worden geschreven alle woorden, waarin de *k*-klank optreedt vóór *e* en *i*, b.v. kere — gelooven; tiki — een klein beetje.

Met *k* worden ook geschreven alle woorden, waar in het oorspronkelijk Hollandsch de *k* voorkomt, b.v. kanchi — kant, weefsel; kakalaka — kakkerlak; kokki — kok, keukenmeid; kuki — koek; kamber — kamer.

Uitzondering: De *k*-klank vóór *e* en *i* van oorspronkelijk Spaansche woorden met *qu* wordt ook in het Papiamentsch weergegeven door *qu*, b.v. quende (Sp. quien) wie; quehido (Sp. quejido) geklaag; quico — (Sp. qué cosa) wat; quier — (Sp. querer) willen; quizas (Sp. quizás) misschien; quibra (Sp. quebrar) breken; loque (Sp. lo que) hetgeen; Don Quijote — Don Quijote; Barranquilla — Barranquilla; Eustaquio — Eustatius; Quidindongo — Quirindongo.

Ch.

De *ch* klinkt als de Engelsche *ch* in het woord *child* — kind, b.v. mucha — kind; chapi — schop (gereedschap), houweel; chupa — zuigen; chumbo — lood; chochoria — rommel; chemené — roet; chinchirinchi — inlandsch vogeltje, (fig) vluggerd, springerd.

G en H.

I. De *g* klinkt als de *g* van het Engelsche woord girl:

1o. vóór de klinkers *a*, *o* en *u*, b.v. gay — haan; gago — iemand die stottert; garganta — hals, keel; goza — genieten; gusta — houden van.

Opmerking: Een uitzondering hierop maken de uit het Hollandsch overgenomen woorden, waarvan de *g* in het Papiamentsch klinkt als *h*, b.v. gal (uitspr. hal) gal; ganchi (uitspr. hanchi) steeg, gangetje; gulden (uitspr. heelden) gulden.

2o. vóór alle medeklinkers (meestal *l*, *n* en *r*), b.v. glas — glas; gloria — glorie; grandi — groot; grosero — vrijpostig, onbeschaamd; grito — geroep, geschreeuw; magnanimidad — grootmoedigheid.

3o. in de woorden, die *uitgaan* op *gel* en *ger*, b.v. angel — engel; arcangel — aartsengel; mangel — suikerboon, mangrove; sanger — bloed; tiger — tijger; leger — vroolijk.

II. De *g* klinkt als de *h* van het Hollandsch:

1o. vóór de klinkers *e* en *i*, b.v. geel — geel; genio — genie; general — algemeen, generaal; origen — afkomst; religion — godsdienst; registra — registreeren; angelical — engelachtig; fugitivo — voortvluchtig.

Opmerking: In de gevallen, waarin de *g* vóór een *e* of *i* klinken moet als de *g* van girl, wordt er tusschen de *g* en de *e* of *i* een toonlooze *u* gevoegd, b.v. sigui — doorgaan; guera — oorlog, ruzie; guepi — geep, een soort visch; guia — leiden, mennen, gids; distingui — onderscheiden; guiel — bretelle; guiotin — halve gulden; guiambo — een soort inlandsche vrucht, ook de soep er van.

2o. op het einde van overgenomen Hollandsche woorden, b.v. kraag (uitspr. kraah) kraag; zaag (uitspr. zaah) zaag, zagen.

De *h* klinkt als de Hollandsche *h* en wordt *altijd* uitgesproken, behalve in de woorden (en de afleidingen): heröe — held; horror — afschuw; heróico — heldhaftig; horribel — afschuwelijk; heroína — heldin.

Opmerkingen:

1o. De *g* komt voor in alle oorspronkelijk vreemde woorden, waarin ze staat. Ze klinkt echter volgens bovenstaande regels.

2o. De *h* wordt geschreven in alle oorspronkelijk vreemde woorden, waarin ze staat; alsook in alle oorspronkelijk Spaansche woorden waarin de *j* (jota) voorkomt, b.v. hala (van het Sp. halar) — trekken; hacha (van het Sp. hacha) — bijl; haci (van het Sp. hacer) — doen; haya (van het Sp. hallar) — krijgen, vinden; hamber (van het Sp. hambre) — honger; homber (van het Sp. hombre) — man; muha (van het Sp. mojar) — nat maken; muhé (van het Sp. mujer) vrouw; luho (van het Sp. lujo) — weelde; husticia (van het Sp. justicia) — rechtvaardigheid, justitie.

J.

De *j* klinkt als de Hollandsche *j* en nooit als de Spaansche *j* (jota), behalve in overgenomen Spaansche eigennamen, b.v. Juan (uitspr. Huan) — Jan; José (uitspr. Hosé) Jozef; Jesús (uitspr. Hesús) Jezus; Junio (uitspr. Hunio) Juni; Julio (uitspr. Hulio) Juli, Jules.

Opmerking: De *j* met de uitspraak van de Hollandsche *j* komt alleen voor in ongewijzigd overgenomen Hollandsche woorden, b.v. jas — jas; Jan — Jan.

Ll.

De dubbele *l* is een Spaansche letter, die in het Papiamentsch voorkomt in sommige *ongewijzigd* overgenomen Spaansche woorden. Ze klinkt in het Papiamentsch als de *j* van het Hollandsch, b.v. villa — villa; criollo — creool; capilla — kapel; brillo — glans, luister; millon — millioen.

Opmerking: Wanneer het oorspronkelijk Spaansche woord met *ll* begint, of wanneer het Spaansche woord eenige wijziging heeft ondergaan, wordt in het Papiamentsch in plaats van *ll* een *y* geschreven, b.v. yabi (Sp. llave) — sleutel; yama (Sp. llamar) — roepen; yena (Sp. llenar) vullen; yobe (Sp. llover) — regenen; yora (Sp. llorar) weenen; cabay (Sp. caballo) — paard; cabey (Sp. cabello) — haar; ciboyo (Sp. cebolla) — ui.

Uitzondering: Overgenomen Spaansche woorden op *illa* hebben in het Papiamentsch *ía*, behalve *villa* en *capilla*. B.v. semía (Sp. semilla) — zaad; rodía (Sp. rodilla) — knie; costía (Sp. cotilla) — heup; ook: cigaría (Sp. cigarillo) — sigaret.

Ñ.

De ñ is een Spaansche alphabetsletter, die ongeveer klinkt als de Hollandsche *nj*, met een minder scherpe articulatie van de *n*. De ñ komt in het Papiamentsch voor in alle woorden, die in het Spaansch dien klank hebben en in alle woorden, die in het Papiamentsch dien klank hebben gekregen, b.v. baño (Sp. baño) — bad; gaña (Sp. engañar) — liegen, jokken, bedriegen; señor (Sp. Señor) — heer, mijnheer; señora (Sp. señora) mevrouw, echtgenoote; señorita (Sp. señorita) — jongejuffrouw; paña (Sp. paño) kleed(ing); soño

(Sp. sueño) — slaap, droom; señal — teeken; haraña (Sp. araña) — Spin; hariña — meel; galiña — kip; biña — wijn; straño — vreemd; strañero — vreemdeling.

R.

I. De *r* is scherp als ze staat in het begin van een woord of achter een *n* of *s*, b.v. rico — rijk; enriquece — (zich) verrijken; Israel — Israel.

II. De *r* is zacht:

1o. in het midden van een woord, behalve na *n* of *s*, b.v. core — loopen; cero — berg; cara — gezicht; caro — duur; cera — sluiten;

2o. aan het eind van een lettergreep of van een woord, b.v. hermandad — broederschap; (in)soportabel — (on)verdragelijk; coredor — gaanderij (van een woning); sanger — bloed; Salbador — Heiland; Criador — Schepper.

Opmerking: 1o. Men schrijft geen *r* aan het eind van een woord, als er geen *r* klinkt. Dus: cachó (niet cachor) — hond; sintí (niet sintir) — verstand; bendedó (niet bendedor) — verkooper; salbadó (niet salbador) — redder (niet Heiland); lugá (niet lugar) — plaats; muhé (niet muher) — vrouw; lihé (niet liher) — vlug, snel; mesté (niet mester) — noodig.

2o. De werkwoorden „mester" — moeten, en „quier" — willen, worden met een slot-r geschreven, die slechts dàn wordt uitgesproken, wanneer er een woord op volgt, dat met een klinker begint, b.v. Mi mester a bay — ik moest gegaan zijn; Mi quier a bisé — ik wilde hem zeggen.

N.B. In deze twee werkwoorden behoudt de *e* haar langen klank vóór de *r*, behalve soms bij hèt werkwoord „quier", als dit op een norschen toon gezegd wordt. (zie pag. 6 sub 2).

Rr.

De dubbele *r* komt alleen voor:

1o. in overgenomen *samengestelde* Spaansche woorden, waar ze in de oorspronkelijke taal voorkomt, b.v. subterraneo — onderaardsch; corresponde — correspondeeren; corrigi — verbeteren; corrumpi — bederven.

2e. in woorden op „error" en orror", en in hun afleidingen, b.v. error — dwaling; terror — schrik; terribel — vreeselijk;

terroriza — schrik aanjagen; horror — afschuw; horribel — afschuwelijk.

N.B. De overige overgenomen Spaansche woorden met *rr* worden in het Papiamentsch met een enkele *r* geschreven, die zacht van uitspraak is, b.v. tera — (Sp. tierra) aarde, grond, stof; guera (Sp. guerra) — oorlog, ruzie.

S en Z.

De *s* is scherp in het begin, het midden en op het eind van een woord, b.v. saco — zak; sucu — suiker; so — alleen; seco — droog; siña — leeren, onderrichten; casa — trouwen; cose — naaien; cosé — naaiwerk; cusinchi — hoofdkussen; dudoso — twijfelachtig; calbas — kalebas; dos — twee; tres — drie; flus — pak; polis — politie, politie-agent.

Uitzondering: 1o. De *s* is zacht in de woorden: sona — klinken; sonido — klank.

2o. In het woord „siete" — zeven, klinkt de *si* als *sh*, (zie pag. 16).

3o. In woorden, die uitgaan op *sion* klinkt de *si* eveneens als *sh*, (zie pag. 16) b.v. ocasion — (uitspr. ocashon) gelegenheid; sumison (uitspr. sumishon) — onderwerping.

De *z* is zacht of scherp.

1. De *z* is een zachte, doffe sis-klank in de woorden, die niet van Hollandschen of Spaanschen oorsprong zijn, b.v. zumbi — spook; zundra — uitschelden; zuru — katterig (figuurlijk); zonzo — draaierig in het hoofd (vooral door oorverdoovend geraas); zonza — duizelig maken, of worden.

2. De *z* is scherp van uitspraak in oorspronkelijk Hollandsche of Spaansche woorden, die een *z* hebben, b.v. zeligâ (Holl. zeilgaren) — zeilgaren; zwavel (Holl. zwavel) — lucifer; leza (Holl. lezen) — lezen; zapato (Sp. zapato) — schoen; zambuya (Sp. zambullir) — duiken; tristeza (Sp. tristeza) — droefheid; riqueza (Sp. riqueza) — rijkdom; bez (Sp. vez) — keer, maal; boz (Sp. voz) stem; cabez (Sp. cabeza) — hoofd; cerbez (Sp. cerveza) — bier; luz (Sp. luz) — licht; loza (Sp. loza) — aardewerk.

W.

De *w* klinkt als de Hollandsche *w* en wordt geschreven:

1o. in woorden van Hollandschen oorsprong, b.v. waha — wagen; wiel — wiel.

2o. in alle andere woorden, waarin de *w*-klank optreedt, b.v. warda — bewaren, wachten, de wacht; waya — ijzer- of koperdraad, waaien; wanta — uithouden, tegenhouden, kaakslag; warwarú — wervelwind; wea — pot; wega — spel; weita — kijken; weso — been, bot; wowo — oog; wiriwiri — kruimeltjes, kleine stukjes.

Y.

De *y* klinkt als de Hollandsche *j*.

Met *y* worden geschreven: 1o. alle gewijzigd overgenomen Hollandsche woorden, waarin de *j*-klank voorkomt, b.v. yaki — jak (kleedingstuk) yalurs — jaloersch.

2o. alle woorden, van het Spaansch afkomstig, die in het Papiamentsch de dubbele *l* veranderd hebben in *y* (zie pag. 13 Opm.)

3o. alle woorden, waarin de Hollandsche *j*-klank voorkomt, uitgezonderd de *ongewijzigd* overgenomen Hollandsche woorden met *j* (zie pag. 13), b.v. yaya — kindermeid; yeye — een soort insect; yeso — gips; yerba — gras; yorki — (droog) gezouten vleesch; yongota — neerhurken; yiu — kind.

Doch men schrijft: jas — jas; japon — (in het Papiamentsch) nachthemd; Januari — Januari; jenever — jenever; jong — jong.

II. Samengestelde Medeklinkers.

Er zijn in het Papiamentsch bepaalde samenstellingen van medeklinkers, die een bepaalde uitspraak hebben. Het zijn:

Sh. De *sh* klinkt als de Engelsche *sh* in het woord *shirt* en komt in het Papiamentsch veel voor, b.v. shon — heer, mijnheer, mevrouw, enz. (Aanspreektitel in het algemeen voor iedere persoon; leeftijd, geslacht, rang of stand niet in aanmerking te nemen); shers — rijtuig; shimis — damesrok; sushi — vuil; susha — vuil maken; shinishi — asch; shirishiri — ingewanden.

Dj. De *dj* klinkt als de *g* van het Engelsche woord *gentleman*, b.v. djaca — rat; djucu — een keiharde inlandsche vrucht (ook als talisman); djump — onderdompelen, duiken; djis — terstond, dadelijk; djap — karweitje, meevallertje, buitenkansje; djente — tand; Djali — eigennaam (verkorting van Rosalia).

Sj. De *sj* klinkt als de *g* van het Fransche woord gilet, b.v. sjilet — vest; sjiley — gelei; sjosjoli — een soort fijn zaad, waarmee ook suikergoed gemaakt wordt van denzelfden naam.

Opmerking: Met *sj* worden ook geschreven de Hollandsche woorden met *sj*, die ongewijzigd zijn overgenomen, zooals sjerp, sjouwre, enz.

N. B. De vorm *sch* wordt in het Papiamentsch slechts geschreven in Hollandsche woorden, die zonder eenige wijziging zijn overgenomen, zooals school, schaaf, enz. In plaats van *sch* schrijft men *sk* of *sc* naar gelang de klinker, die volgt, b.v. skirbi — schrijven; scruf — schroef.

No. 4. HET ACCENT.

Men heeft in het Papiamentsch de volgende accenten:

1o. Het *circumflex* accent ˆ, dat het teeken is van samentrekking, b.v. quên voor quende — wie; sâ voor sabi — weten; dî voor dici — zeggen.

2o. Het *scherpe* accent `, dat de korte, scherpe uitspraak der klinkers *e* en *o* moet aanduiden. (*zie pag. 6.*)

3o. Het *emphatisch* accent ´, dat op zulk een woord geplaatst wordt, welk men in den zin beter wil laten uitkomen, b.v. ún ora numa el a biba — hij heeft slechts één uur geleefd.

Opmerking: In plaats van het emphatisch accent wordt soms het woord zelf herhaald, b.v. Hopi-hopi hende a muri — Heel veel menschen zijn gestorven. Mi so-so a bay — Ik alléén ben gegaan.

4o. Het *zware* accent, dat tweevoudig *is, n.l.* het alleen gesproken zware accent, — het *prosodisch* accent —, en het ook geschreven zware accent, — het *ortografisch* accent —.

Algemeene regel:

Alle woorden, die op een klinker eindigen, hebben het prosodisch *accent op de voorlaatste lettergreep.*

Alle woorden, die op een medeklinker of op een tweeklank eindigen, hebben het prosodisch accent op de *laatste* lettergreep.

Voorbeelden: (De cursieve letter in de lettergreep geeft aan waar het prosodisch accent valt).

cara — gelaat; palabra — woord; cabez — hoofd; coredor — gang, gaanderij; berdad — waarheid; mitar — helft;

cristian — christen; trabao — arbeid, werk; cangreu — krabbe; papel — papier; babel — lawaai; cruel — wreed; florin — gulden (muntstuk); shimis — jurk; mahos — leelijk; mescos — hetzelfde, eender; algun — eenige; sigur — zeker; flanbeu — flambouw.

Uitzonderingen:

1o. Enkele tweelettergrepige zelfstandige naamwoorden, die op een klinker eindigen, hebben beide lettergrepen gelijkmatig betoond, b.v. berde — waar (waarheid); pele — een soort kinderspel; lele — roerinstrument (in de keuken gebruikelijk); rucu — orleaan kleurmiddel in de kookkunst); bubu — oudste broer; sjisji — oudste zuster; papa (ook papa) vader; fucu — noodlot, onheil, pech; djaca — rat; boso — gijlieden.

2o. De volgende woorden hebben zonder groot verschil van beteekenis het prosodisch accent volgens den algemeenen regel, of beide lettergrepen gelijkmatig geaccentueerd, (wat men in het Engelsch noemt: *level stress*) mama (aanspreek-titel mama) — moeder, pepe (aanspreektitel pepe) peettante.

3o. De woorden, die uitgaan op de tweeklanken *ia* en *io*. Deze hebben het prosodisch accent op de voorlaatste lettergreep, en het ortografisch accent op de *i*, wanneer die uitgangen geen tweeklanken zijn, b.v. historia — geschiedenis; gloria — glorie; laria — hoogte (plaatsbepaling); herencia — erfenis; milicia — militie; industria — industrie; cambio — verwisseling, ruil; genio — genie; sacrilegio — heiligschennis; colegio — college; sacrificio — offer; Julio — Juli, Jules; Junio — Juni.

Doch: famía — familie; María — Maria; día — dag; merdía — middag; tramerdía — namiddag; frío — koud; brío energie, fut; calafrío — koude rilling; impío — goddeloos, slecht; Hudío — Jood.

4o. De volgende woorden op *el* hebben het prosodisch accent op de voorlaatste lettergreep: angel — engel; arcangel — aartsengel; mangel — suikerboon, mangrove; stampel — stempel; hangel — hengelen (vliegerspel).

5o. Spaansche zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, die op *le* eindigen, veranderen in het Papiamentsch *le* in *el* en hebben het prosodisch accent op de voorlaatste lettergreep b.v. cabel (Sp. cable) — (telegraaf) kabel; comestibel (Sp. comestible) — eetwaren; amabel (Sp. amable) — beminnelijk; indelebel (Sp. indeleble) — onuitwischbaar; posibel (Sp.

posible) — mogelijk; nobel (Sp. noble) — edel; solubel (Sp. soluble) — oplosbaar.

6o. De beide woorden: menos — minder, en alomenos — tenminste, minstens, hebben het prosodisch accent op de voorlaatste lettergreep.

7e. Werkwoorden van twee lettergrepen hebben beide lettergrepen gelijkmatig geaccentueerd, b.v. wanta — uithouden, ophouden, tegenhouden; *cera* — *sluiten;* *come* — *eten;* *siña* — leeren, onderrichten; *luza* — verlichten, licht geven; *sinti* — gevoelen.

Uitgezonderd:

a. De werkwoorden *mester* — moeten, en *quier* — willen, die het prosodisch accent op de laatste lettergreep hebben.

b. De gebiedende wijs zonder voorwerp, waar het prosodisch accent op de eerste lettergreep valt, b.v. wanta — houd tegen!; cera — sluit!; come — eet!; *siña* — leer!

c. Als achter een tweelettergrepig werkwoord de *persoonlijke* (niet de bezittelijke voornaamwoorden *mi* en *bo* komen te staan, valt bij het werkwoord het prosodisch accent op de tweede lettergreep, b.v. el a *cera mi* — hij heeft mij opgesloten mi a siña bo — ik heb je geleerd; bo ta mira mi — je ziet me, nan ta manda bo — ze zenden je.

8o. Werkwoorden van méér dan twee lettergrepen hebben alle hun prosodisch accent op de laatste lettergreep, b.v. cuminza — beginnen; responde — antwoorden; elogia — lofprijzen; obedece — gehoorzamen; distribui — uitdeelen; distribi — verknoeien.

9o. Het verleden deelwoord (passief) van alle werkwoorden, die op een klinker uitgaan, hebben daarop het geschreven (ortografisch) accent, b.v. Bo ta stimá — gij zijt (wordt) bemind; Nos a queda cerá — wij zijn opgesloten gebleven; Nos cas tabata bunita luzá — ons huis was mooi verlicht; Un yiu mal criá — een slecht opgevoed kind; Su conducta tabata elogiá — zijn gedrag werd geprezen; Nan a queda reconcilia — zij zijn verzoend gebleven; Tempo distribi — verknoeide tijd.

10o. Ongewijzigd overgenomen Spaansche woorden, die hun geschreven accent behouden, b.v. círculo — cirkel; intimo — intiem, innigste; trópico — tropisch; cáliz — kelk; mártir — martelaar; mérito — verdienste.

11o. De Spaansche superlatief-vorm op *isimo* draagt altijd

het geschreven accent, b.v. yenísimo — volst; utilísimo — nuttigst; felicísimo — gelukkigst; prudentísimo — voorzichtigst; biehísimo — oudste; lehísimo — verste; requísimo — rijkste.

12o. Gewijzigd (meestal verkorte) overgenomen Hollandsche of Spaansche woorden hebben het geschreven accent op die lettergreep, waar in de oorspronkelijke taal de nadruk valt. In het Papiamentsch eindigen zulke woorden op een klinker, b.v. zeligá — (Holl. zeilgaren) zeilgaren; belá (Holl. belazerd) — niet goed wijs; mashá (Sp. demasiado) — veel, zeer veel, erg; rondó (Sp. redondo) — rond; mardugá (Sp. madrugada) — morgenstond; cachó (Sp. cachorro — hond; chemené (Sp. chimenea) — roet; curú (Sp. crudo) — rauw; cuña (Sp. cuñado — zwager(in); lugá (Sp. lugar) — plaats; muhé (Sp. mujer — vrouw; trahado (Sp. trahador) — werkman; mihó (Sp. mejor) — beter.

13o. Een geschreven accent heeft:

a. het bevestigende *sí* — ja, om het te onderscheiden van *si* — indien, als.

b. het ontkennende *nó* — neen, om het te onderscheiden van *no* — niet.

c. het persoonlijk voornaamwoord é — hij, zij, het, om het te onderscheiden van het lidwoord e.

Voorbeelden: Si, mi ta bini, si bo ta bay — Ja, ik kom, indien gij gaat; Nó, mi no tin — Neen, ik heb niet. Ora é bini, é ta trece e sombré — Als hij komt, brengt hij den hoed mee.

Opmerking: 1o. Wanneer het persoonlijk voornaamwoord *é* achter een werkwoord komt, dat op een *a* of e eindigt, verliest het werkwoord deze slotklinkers en verbindt zich tot één woord met *é*, met behoud van het accent. De werkwoorden op *i* nemen het persoonlijk voornaamwoord *é* aan.

Voorbeelden: duna é wordt duné — geef aan hem, aan haar, daaraan; *come é* wordt *comé* — eet het op; *gradici é* wordt *gradicié* — bedank hem, bedank haar.

2o. Soms voegt men *le* achter het persoonlijk voornaamwoord *é*, dat met een werkwoord verbonden is. Het geschreven accent blijft. (zie pag. 67) b.v. comêle — eet het op!; dunéle — geef (het) aan hem, aan haar, daaraan.

Algemeene regel: Alle woorden behouden hun gesproken en geschreven accent, wanneer zij den meervoudsvorm *„nan"* aannemen, b.v.

caranan	cangreunan	angelnan	lugánan
bosonan	papelnan	arcangelnan	trahadónan
palabranan	florinnan	cabelnan	mihónan
cabeznan	historianan	círculonan	rondónan
coredornan	cambionan	cáliznan	papanan
mitarnan	dianan	méritonan	rucunan
trabaonan	impionan	cachónan	lelenan

Aanhangsel.

In het Papiamentsch kan eenzelfde woord verschillende beteekenissen hebben naar gelang het accent, gesproken of geschreven, b.v. wanta — uithouden, ophouden, tegenhouden; wanta — imperatief (zonder voorwerp) van wanta; wanta — kaakslag; wantá — passief verleden deelwoord van wanta.

Pasa — voorbijgaan; pasa — imperatief (zonder voorwerp) van pasa; pasá — verleden deelwoord van pasa; pasá — kindsch, niet goed wijs.

Bela — kaars, zeil (van een vaartuig); belá — niet goed wijs.

Papa — vader, papa; papa — paus; papa — pap; papa — kletsnat.

Sjisji — oudste zuster; sjisji — straatwijf, slet.

Lele — roerinstrument; lelé — roer het om.

Pele — zeker kinderspel; pelé — knip hem (de haren).

Shofer, para pa mi mira e para pará riba dak — Chauffeur, sta stil om mij den vogel te laten zien, die op het dak zit.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Rededeelen en Woordvoeging.

No. 1. HET LIDWOORD.

Het Papiamentsch heeft twee lidwoorden, n.l. het bepalend lidwoord *e* — de, het, en het onbepaalde lidwoord *un* — een.

Vóór een woord, dat met een klinker begint, wordt meestal *es* gebruikt in plaats van e.

Het bepalend lidwoord e(s) blijft altijd onveranderd bij verschil van geslacht, getal en naamval. In den tweeden naamval vindt samentrekking plaats van *di e* en *di es* tot *dje*.

Wanneer het bepalend lidwoord moet volgen op een woord, dat op een klinker eindigt (behalve de *i*), dan wordt die klinker gesyncopeerd en het lidwoord achter het afkappingsteeken geplaatst, b.v. e hende — de mensch; e homber — de(n) man; e muhé — de vrouw; e tata — de(n) vader; e mama — de moeder; e yiu — het kind; ward'e homber (warda e) — wacht den man af; com'e pan (come e) — eet het brood op; distribui e placa — deel het geld uit; dje wela — van de grootmoeder; dje tawela — van den grootvader; n'e nieto — aan het kleinkind; p'e bisawela — voor de(n) overgrootvader (moeder); p'e bisanieto — voor het achterkleinkind; es alma — de ziel; di es alma, dje alma — van de ziel.

Het bepalend lidwoord is in het Papiamentsch zeer sterk *aanwijzend*. Om die reden wordt het slechts dán gebruikt, wanneer men één of meer individuën *uitdrukkelijk* wil onderscheiden van één of meer anderen. Bijgevolg moet het bepalend lidwoord worden gebruikt in de volgende gevallen:

1o. Als de persoon of zaak bekend is, omdat zij reeds vooraf bepaald, besproken, of op welke wijze ook aangeduid zijn, b.v. Bis'e homber, é warda un rato — Zeg (laat) den man een weinig (te) wachten. Larg'e mucha drenta — Laat het kind binnen komen.

2o. Bij de woorden *otro* — ander, en *mes* — dezelfde, b.v. Trece mi es otro sombré — breng mij den ánderen hoed; Mi a papia cu e mes homber — ik heb met denzélfden man gesproken.

3o. Als het voorwerp een bijvoegelijk naamwoord bij zich heeft om het uitdrukkelijk van andere te onderscheiden, b.v. El a pidi e buki *holandes* — hij heeft het *Hollandsche* boek

gevraagd: Nos ta bay biba den e cas *nobo* — wij gaan in het *nieuwe* huis wonen. (Vergelijk met: nos ta bay biba na cas nobo — wij gaan in het voor ons nieuwe huis wonen).

4o. Bij een voorwerp met een bepaling in den overtreffenden trap, b.v. E cas di mas bunita — het mooiste huis; E metal di mas puro — het zuiverste metaal.

N.B. Zoodra men in dit geval minder nadrukkelijk het voorwerp zelf wil onderscheiden, wordt het lidwoord weggelaten. Zoo zegt men: Cas di mas bunita ta *di bo ruman* — Het mooiste huis is *van uw broer*.

5o. Bij een rangschikkend telwoord, als het dienen moet om het voorwerp zelf uitdrukkelijk aan te wijzen, b.v. E tomo di tres, no e di cinco — het derde boekdeel, niet het vijfde; Bo lugá ta den di cuater banki, no den e di dos — uw plaats is in de vierde bank, niet in de tweede. (Vergelijk met: *Bo* lugá ta den di cuater banki, *nos* lugá ta den di dos — *uw* plaats is in de vierde bank, onze plaats is in de tweede.

6o. Als een voorwerp (niet als soortnaam gebruikt) gevolgd wordt door een betrekkelijken zin, b.v. E palo, cu bo a cumpra, ta duro — het hout dat gij gekocht hebt, is hard; Nan a mata e homber, cu nos a mira — Men heeft den man vermoord, dien wij gezien hebben. (Vergelijk met: Palo, cu bo a cumpra, semper a sali malo — het hout, dat gij gekocht hebt, is altijd slecht uitgevallen. Homber, cu conoce nan balor, no ta haci asina — Mannen, die hun waarde kennen, doen zoo niet).

7o. Als een voorwerp nader bepaald wordt door een bijwoord of bijwoordelijke uitdrukking, b.v. e kamber ariba — de bovenkamer; e sala p'ariba — de zaal aan de oostzijde; e cuarto abao — het benedenvertrek; e bentana p'abao — het raam aan den westkant; e cas riba cero — het huis op den berg; e casita banda di nos — het huisje naast ons.

8o. Als aan een eigennaam een bijvoegelijk naamwoord voorafgaat, b.v. E gran Napoleon — de groote Napoleon; E célebre Bolivar — de beroemde Bolivar.

Uit het bovenstaande volgt, dat men het bepalend lidwoord *niet* gebruikt: 1o. als men van de geheele soort spreekt, b.v. Palabranan semper tin nan nificacion — Woorden hebben altijd hun beteekenis. Yiunan mester obedece na nan mayor — Kinderen moeten aan hun ouders gehoorzamen.

2o. zoo dikwijls men van één individu spreekt, maar toch de geheel soort bedoelt, b.v Hende ta un criatura di Dios — De

mensch is een schepsel Gods. Burico ta un bestia mashá útil — De ezel is een zeer nuttig dier.

3o. in spreuken en soortgelijke zegswijzen, b.v. No tin rosa sin sumpiña — Geen rozen zonder doornen. Macaco ta hunga cu su yiu te ora é saca su wowo — (Letterlijk: de aap speelt zoolang met zijn jongen, totdat hij diens oogen uitsteekt). De kruik gaat zoo lang te water tot zij breekt. Haci grandeza di pushi flaco — (Letterlijk: de grootheid nadoen van een magere kat). Geen haar, toch kammen.

4o. bij titels, waardigheden, ambten, relaties, als er geen bepaling bij komt, waarmee men speciaal onderscheid wil maken, b.v. Wilhelmina, reina di Holanda — Wilhelmina, koningin der Nederlanden. Bolivar, libertador di hopi tera — Bolivar, de bevrijder van vele landen. Gobernador di Curaçao — de gouverneur van Curaçao; José, yiu di Joaquin, tabata esposo di Birgen María — Jozef, de zoon van Joachim, was de echtgenoot der maagd Maria.

Opmerking: Bij het woord „birgen" — maagd, wordt ook dikwijls het Spaansche lidwoord *la* gebruikt, als men spreekt van de Moeder Gods. Men zegt even goed: Birgen María, als: la Birgen María.

Het Spaansche lidwoord *la* komt verder ook voor in *lamá* — zee, en *la muerte* — de dood (ook geraamte).

N.B. Men zegt echter: Wilhelmina, e bon reina de Holanda — Wilhelmina, de goede koningin van Holland; Bolivar, e gran libertador di Venezuela — Bolivar, de groote bevrijder van Venezuela. E gobernador antiguo di Curaçao — de oude gouverneur van Curaçao. Juan, e mal yiu di bo biciña — Jan, het stoute kind van uw buurman.

(Vergelijk de gevallen, waarin het lidwoord moet gebruikt worden).

5o. vóór eigennamen. Men zegt: Antonio, María, José, Jesús, enz.

N.B. Men zegt echter: E mes Antonio — dezelfde Antoon; Es otro María — de andere Marie; E José flaco — de magere Jozef; E Juan di mas chiquito — de kleinste Jan; E glorioso de Ruyter — de roemruchte de Ruyter. (Vergelijk de gevallen, waarin het lidwoord moet gebruikt worden.)

Het onbepaalde lidwoord *un* blijft altijd onveranderd bij verschil van geslacht en naamval, b.v. un tatarawela — een betovergrootvader (moeder); un nieto-tuma-nieto — een klein-

kind van een kleinkind; un padrino — een peter; un madrina — een meter; di un ihá — van een petekind; pa un compader — voor een gevader; na un comader — aan een gemoeder.

Het onbepaalde lidwoord *un* wordt gebruikt in dezelfde gevallen als in het Hollandsch het onbepaalde lidwoord *een*.

No. 2. HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD.

I. Verdeeling der zelfstandige naamwoorden.

Het Papiamentsch heeft alle soorten van zelfstandige naamwoorden, n.l.

A. Concrete zelfstandige naamwoorden, als

1o. voorwerpsnamen: Dios — God; spiritu — geest; angel — engel; alma — ziel; cas — huis; baca — koe.

2o. eigennamen: Antonio, Maria.

3o. stofnamen: awa — water; aire — lucht; tera — aarde, stof; candela — vuur; piedra — steen; oro — goud.

4o. verzamelnamen: union — vereeniging; sociedad — genootschap; famia — familie; pueblo — volk.

B. Abstracte zelfstandige naamwoorden:

1o. van hoedanigheid: buniteza — schoonheid; generosidad — edelmoedigheid.

2o. van toestanden: sosiego — rust; morto — dood; soño — slaap.

3o. van werkingen: stimacio — liefde; trabao — arbeid; comemento — het eten, maaltijd.

C. Bijvoegelijke naamwoorden, die als zelfstandige naamwoorden gebruikt worden. Dit strekt zich echter niet zoo ver uit als in het Hollandsch. Want

1o. in het enkelvoud zijn er maar weinige bijvoegelijke naamwoorden, die zelfstandig kunnen worden, b.v. un santo — een heilige; un pober — een arme; un coho — een manke; un ciego — een blinde; un torto — een éénoog; un blanco — een blanke.

Echter zal men nooit hooren: un rico, in plaats van: un hende rico — een rijke; un sabí, in plaats van: un hende sabí — een geleerde; un preto, in plaats van: un hende preto — een zwarte.

2o. Sommige bijvoegelijke naamwoorden, al komen zij in het enkelvoud niet zelfstandig voor, kunnen evenwel, mits gevolgd door een bepaling, in het *meervoud* zelfstandig worden, b.v.

Riconan di Curaçao — de rijken van Curaçao; Sabinan di Oriente — de wijzen uit het Oosten.

D. Rangtelwoorden als zelfstandig naamwoord gebruikt, b.v. Di promé lo ta di último — De eersten zullen de laatsten zijn.

E. De onbepaalde wijs der werkwoorden als zelfstandige naamwoorden gebruikt, b.v. Studia ta necesario pa bira sabi — Studeeren is noodzakelijk om geleerd te worden.

F. Afgeleide zelfstandige naamwoorden, b.v. Trahadó — arbeider (van traha — arbeiden); Nobleza — adel (van nobel — edel); Coremento — geloop (van core — loopen); Ingratitud — ondankbaarheid (van gratitud — dankbaarheid).

II. Het getal der zelfstandige naamwoorden.

Het Papiamentsch heeft zijn *enkelvoud* en zijn *meervoud*.

Met het gebruik van den meervoudsvorm gaat men echter zeer oordeelkundig te werk. Ter opheldering der regels diene het volgende: Aan het begrip „*zelfstandig naamwoord*" beantwoordt geenszins het begrip „*hoeveel*", of het één of meer. Het zelfstandig naamwoord specificeert alleen, doch zegt geen betrekking tot de hoeveelheid. Wil men een min of meer bepaalde hoeveelheid te kennen geven, dan zou men kunnen volstaan met bepaalde of onbepaalde telwoorden bij het zelfstandig naamwoord te plaatsen, zooals het Hollandsch zelf bewijst met te spreken van „vijf pond lood", „drie kop meel", „tien mud aardappelen".

De uitgang voor den meervoudsvorm is het achtervoegsel „*nan*".

Zeer consequent wordt de meervoudsvorm „nan" *niet* gebruikt:

1o. zoo dikwijls er volstrekt geen sprake is van hoeveelheid, b.v. Quico bo a mira na camina? — Hende; cabay. — Wat hebt gij op den weg gezien? — Menschen; paarden. No tin rosa sin sumpiña — Geen rozen zonder doornen.

2o. zoo dikwijls er woorden voorafgaan, die een meervoud doen begrijpen of veronderstellen. Die zijn:

a. de telwoorden, b.v. dos hende — twee menschen; algun bestia — eenige dieren; poco buki — weinige boeken; hopi carné — veel schapen.

b. de verzamelwoorden, b.v. Sociedad di hende sabi — Maatschappij van geleerden. Union di trahadó — Vereeniging

van werklieden. Companía di amigo — Gezelschap van vrienden.

c. de woorden, die een hoofd, aanvoerder, bestuurder en dergelijk beteekenen, b.v. Cabez di trahadó — het hoofd der arbeiders. Protector di pober — de beschermer der armen. Leon ta rey di bestia — de leeuw is de koning der dieren.

d. alle woorden, die zulk een handeling of toestand aanduiden, wier voor- of onderwerp aanstonds meervoudig moet gedacht worden, b.v. Amor di próhimo — liefde tot de naasten. Bida di hende rico — het leven der rijken. Pa yudanza di pober — tot ondersteuning der armen.

Daarentegen wordt het meervoudsachtervoegsel *nan* wel gebruikt:

1o. zoo dikwijls het meervoud niet wordt verondersteld, gedacht of begrepen, b.v. Bo yiunan — uwe kinderen. Te aïnda muchanan no a bini — de kinderen zijn nog niet gekomen. Gobernadornan ta para na lugá di rey — de gouverneurs nemen de plaats in van den koning.

2o. zoo dikwijls er sprake is van een meervoud van bekende, bepaalde of aangewezen zelfstandige naamwoorden. Het achtervoegsel *nan* heeft alsdan een zekere aanwijzende kracht en beteekenis.

Bijgevolg zal het achtervoegsel *nan* moeten worden gebruikt als er sprake is van meervoud:

a. in al de gevallen, waarin het bepalend lidwoord *e* moet aangewend worden, (vergelijk pag. 22 en volgende) b.v. Larg'e muchanan drenta — laat de kinderen binnenkomen. Mi a papia cu e mes hombernan — ik heb met dezelfde mannen gesproken. Trece mi es otro sombrénan — breng mij de andere hoeden. El a pidi e buki *holandesnan* — hij heeft de *Hollandsche* boeken gevraagd. E casnan di mas bunita — de mooiste huizen. Den tur careda e di tres bankinan tabata yen di hende — In iedere rij was de derde bank vol met menschen. Nan a mata e hombernan, cu nos a mira — Men heeft de mannen vermoord, die we gezien hebben. E kambernan ariba — de bovenkamers. E casnan riba cero — de huizen op den berg. Awor aquí no tin e gran Napoleonnan mas — In onzen tijd zijn er geen groote Napoleons meer.

b. in al de gevallen, waarin een reeds tevoren verondersteld, begrepen of gedacht meervoud nader wordt aangewezen, (vgl. pag. 26 sub 2) b.v. Mi ta bay corta e cinco rosanan di bo ruman su palo — ik ga de vijf rozen van uw broeders boom afsnijden. Sociedad di hende sabinan di Curaçao — Maatschappij van

de geleerden van Curaçao. Union di trahadónan Curazoleño — Vereeniging van Curaçaosche werklieden. Protector di pobernan desgraciado — de beschermer der ongelukkige armen. Tur santonan di cielo a pidi Dios p'é — Alle Heiligen des hemels hebben God voor hem gebeden. Pa yudanza di pobernan di tur gremio — Tot ondersteuning der armen van alle gezindten.

Opmerkingen: 1o. Bij samenvoeging van een zelfstandig naamwoord met een ander zelfstandig naamwoord, of met een bijvoegelijk naamwoord tot één enkel begrip, komt in het meervoud *nan* achter het laatste deel der samenvoeging, b.v. un ruman homber — een broeder; ruman hombernan — broeders; un palomba gay — een doffer; palomba gaynan — doffers; un hende sabí — een geleerde; hende sabínan — geleerden; un hende malo — een zieke; hende malonan — zieken.

2o. Wanneer een of meer bijvoegelijke naamwoorden bij (d.w.z. vóór of achter) een zelfstandig naamwoord staan en meer dan één begrip vormen, komt in het meervoud *nan* achter het laatste woord, b.v. un palo grandi — een groote boom; palo grandinan — groote boomen; un bunita palo — een mooie boom; bunita palonan — mooie boomen; un mucha gracioso — een leuk kind; mucha graciosonan — leuke kinderen; un gracioso mucha — een aardig kind; gracioso muchanan — aardige kinderen; un hende rico desgraciado — een ongelukkig rijk mensch; hende rico desgraciadonan — ongelukkig rijke menschen; un hende rico desgraciado floho — een lui ongelukkig rijk mensch; hende rico desgraciado flohonan — luie ongelukkige menschen.

Uitzondering. Wanneer twee of meer bijvoegelijke naamwoorden bij elkaar staan, waarvan één dient als zelfstandig naamwoord, krijgt dit in het meervoud het achtervoegsel *nan*, b.v. un pober desgraciado — een ongelukkige arme; pobernan desgraciado — ongelukkige armen; un pober desgraciado — een arme ongelukkige; pober desgraciadonan — arme ongelukkigen; un ciego rico desgraciado — een ongelukkige rijke blinde; ciegonan rico desgraciado — ongelukkige rijke blinden.

3o. Wanneer meer bijvoegelijke naamwoorden door het voegwoord *i* — en, verbonden bij (d.w.z. vóór of achter) een zelfstandig naamwoord staan of bij een bijvoegelijk naamwoord, dat als zelfstandig naamwoord dient, krijgt dit in het meervoud het achtervoegsel *nan*, b.v. un hende rico i desgraciado — een rijk en ongelukkig mensch; hendenan rico i des-

graciado — rijke en ongelukkige menschen; un pober i desgraciado homber — een arme en ongelukkige man; pober i desgraciado hombernan — arme en ongelukkige mannen.

4o. Wanneer een *zelfstandig naamwoord voorafgegaan en gevolgd* wordt door een bijvoegelijk naamwoord (of door meer bijvoegelijke naamwoorden door *i* — en, verbonden), krijgt het zelfstandig naamwoord het meervouds-achtervoegsel *nan*, b.v. un pober homber infeliz — een arme ongelukkige man; pober hombernan infeliz — arme ongelukkige mannen; un pober homber ciego i coho — een arme blinde en kreupele man; pober hombernan ciego i coho — arme blinde en kreupele mannen; un pober i desgraciado hende rico — een arme en ongelukkige rijke mensch; pober i desgraciado hendenan rico — arme en ongelukkige rijke menschen.

5o. Wanneer een bijvoegelijk naamwoord van nationaliteit bij een zelfstandig naamwoord staat, krijgt in het meervoud het zelfstandig naamwoord het achtervoegsel *nan*, tenzij men het bijvoegelijk naamwoord den nadruk geeft, b.v. Union di trahadónan Curazoleño — Vereeniging van Curaçaosche arbeiders; El a pidi e buki holandesnan — Hij heeft om de Hollandsche boeken gevraagd.

6o. Wanneer twee *zelfstandige naamwoorden door het* voorzetsel *di* — van, verbonden zijn en één enkel begrip vormen, komt het meervoudsachtervoegsel *nan* achter het eerste of achter het tweede zelfstandig naamwoord, b.v. un vapor di gera — een oorlogsschip; vapor di geranan, of, vapornan di gera — oorlogsschepen; un barco di vela — een zeilschip; barco di velanan, of barconan di vela — zeilschepen; un hende di cunucu — een buitenmensch (in tegenstelling met stadsmenschen); hendenan di cunucu, of, hende di cunucunan — buitenmenschen.

III. Het geslacht der zelfstandige naamwoorden.

De zelfstandige naamwoorden zijn mannelijk of vrouwelijk naar gelang zij een wezen aanduiden van het mannelijk of vrouwelijk geslacht. Onzijdig zijn de zelfstandige naamwoorden, die noch mannelijk noch vrouwelijk zijn. Het geslacht der zelfstandige naamwoorden heeft over het algemeen geen invloed op de regels der spraakkunde. Enkele opmerkingen dienaangaande zullen ter plaatse behandeld worden.

Wanneer in het Papiamentsch bij het gebruik van een *gemeenslachtig* zelfstandig naamwoord niet uit het zinsverband

blijken kan over welk geslacht men spreekt, moet men daaraan een ander woord voegen om het geslacht te bepalen. Daarvoor gebruikt men om het *mannelijk* geslacht aan te geven: van *menschen* het woord *homber* — man; van *dieren* het woord *macho* — mannelijk; van *vogels* het woord *gay* — haan, soms het woord *cachó* — hond.

Om het *vrouwelijk* geslacht aan te geven het woord *muhé* — vrouw, soms het woord *hembra* — vrouwelijk.

B.v. Juan, bo ruman, a bay caba — Jan, uw broeder, is reeds gegaan. Su ruman homber a muri — Zijn broeder is gestorven. Un mucha muhé a trece respondi — Een meisje heeft de boodschap gebracht. Nos burico macho a trompeca — Onze ezel is gestruikeld. El a bende su burico muhé — Hij heeft zijn ezelin verkocht. Nan a cohe un palomba gay — Zij hebben een doffer gevangen. E palomba muhé (galiña) a bolbe cas — De duif is naar huis teruggekeerd. Un trupial cachó — een mannelijke troepiaal.

Opmerking: Sommige zelfstandige naamwoorden van het mannelijk geslacht worden vrouwelijk door achtervoeging van *e(sa)* of *i(na)*, b.v. baron — baron; baronesa — baronesse; conde — graaf; condesa — gravin; rey — koning; reina — koningin.

Andere zelfstandige naamwoorden worden vrouwelijk door den uitgang *dor* of *tor* van het mannelijk te veranderen in *triz*, b.v. zelador — zelateur; zelatriz — zelatrice; emperador — keizer; emperatriz — keizerin; institutor — oprichter; institutriz — oprichtster; actor — acteur; actriz — actrice.

IV. De verbuiging der zelfstandige naamwoorden.

Het Papiamentsch bezit geen afzonderlijke vormen noch uitgangen voor de verschillende naamvallen. Het woord blijft in alle naamvallen onveranderd, zoowel in enkel- als in meervoud. b.v.

Enkelvoud.

1e nv.	bida — het leven.	e homber — de man
2e „	di bida — des levens.	dje homber — des mans.
3e „	na(pa) bida — aan (voor) het leven.	n'e(p'e) homber — aan (voor) den man
4e „	bida — het leven.	e homber — den man.

Meervoud.

1e nv.	muchanan — de kinderen.	e hendenan — de menschen.
2e „	di muchanan — der kinderen.	dje hendenan — der menschen.
3e „	na(pa) muchanan — aan(voor) de kinderen.	n'e(p'e) hendenan — aan (voor) de menschen.
4e „	muchanan — de kinderen.	e hendenan — de menschen.

Opmerking: 1o. Zeer dikwijls omschrijft men den tweeden naamval van enkel- en meervoud door middel van het bezittelijk voornaamwoord *su* — *zijn, hun, haar.* Men zegt even goed: porta dje cas, als, e cas su porta — de deur des huizes; Yiu di Pedro, als, Pedro su yiu — het kind van Piet; cara dje muchanan, als, e muchanan su cara — de gezichten der kinderen.

2o. Zelfs gebeurt het dat men bij zulke omschrijving van een tweeden naamval meervoud het bezittelijk voornaamwoord *su* weglaat, b.v. *Mi no por haya* e portanan yabi — Ik kan de sleutels der deuren niet vinden. Bo mester a mira e muchanan cara — Je had de gezichten der kinderen moeten zien!

No. 3. HET BIJVOEGELIJK NAAMWOORD.

I. De uitgangen der bijvoegelijke naamwoorden.

De bijvoegelijke naamwoorden kunnen uitgaan op een klinker (behalve op *u*), op een medeklinker of op een tweeklank, b.v. bunita — mooi; barata — goedkoop; cara — duur; corá — rood; pertá — nauw; fortuná — welgesteld; berde — groen; berde — waar; humilde — nederig; prudente — voorzichtig; inocente — onschuldig; lihé — vlug, snel; moli — zacht; sushi — vuil; grandi — groot; burachi — dronken; tribi — aanmatigend; sabí — geleerd; nobo — nieuw; bobo — dom; loco — gek, dwaas; gordo — dik, vet; doloroso — smartelijk; rondó — rond.

yen — vol; bon — goed; robes — verkeerd; mahos — leelijk; golos — gulzig; roos — rooskleurig; cruel — wreed; posibel — mogelijk; temporal — tijdelijk; inmoral — onzedelijk; popular — populair; particular — bijzonder; interior —

inwendig; exterior — uitwendig; blauw — blauw; veraz — waarheidslievend; feliz — gelukkig; infeliz — ongelukkig.

leu — ver; bieu — oud; contrario — tegenovergesteld; hospitalario — gastvrij.

Opmerkingen: 1o. Als bijvoegelijk naamwoord wordt ook gebruikt het passief verleden deelwoord der werkwoorden, b.v. un porta cerá — een gesloten deur (cera — sluiten); un mucha drumi — een ingeslapen kind (drumi — slapen).

2o. Soms wordt een zelfstandig naamwoord bijvoegelijk gebruikt, b.v. un hende salú — een gezond mensch (salú — gezondheid); un alma vencedor — een overwinnende ziel (vencedor — overwinnaar); un man protector — een beschermende hand (protector — beschermer).

3o. Het Papiamentsch heeft geen stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden. In plaats daarvan gebruikt men den stofnaam zelf voorafgegaan door het voorzetsel *di* — van. B.v. un stribo di plata — een zilveren stijgbeugel; un cadena di oro — een gouden ketting; un baül di cuero — een lederen koffer.

4o. Over het gebruik der bijvoegelijke naamwoorden als zelfstandige naamwoorden, (zie pag. 25).

Hierbij valt op te merken, dat:

a. uitdrukkingen als „het goede", „het nuttige", „het edele" in het Papiamentsch moeten omschreven worden. Het goede = loque ta bon; es, cu ta bon; Het nuttige = loque ta útil; es, cu ta útil; Het edele = loque ta nobel; es, cu ta nobel.

Soms gebruikt men voor zulke uitdrukkingen de Spaansche vertaling: Het goede — lo bueno; het nuttige — lo útil; het edele — lo noble.

b. de uitdrukking: „dat is het fraaie van de zaak" in het Papiamentsch wordt weergegeven door: „esay ta su bunita". Hier wordt het bijvoegelijke naamwoord zelfstandig door het voorafgaande bezittelijk voornaamwoord *su* — zijn, haar, hun.

Op dezelfde wijze kan het bijvoegelijke naamwoord zelfstandig worden gebruikt in uitdrukkingen als: Het goede daarvan, van hem, van haar — su bon; het kwade daarvan, van hem, van haar — su malo. b.v. Su bon ta, cu é no ta bebe — Het goede in hem is, dat hij niet drinkt. Margarita su malo ta, cu é no ta obedece — Het euvel van Marguerite is, dat zij niet gehoorzaamt. E cos ayi su bon (malo) ta, cu é (no) ta daña — Het goede (kwade) daarvan is, dat het (niet) bederft.

II. Het bijvoegelijk naamwoord en de geslachten.

De bijvoegelijke naamwoorden blijven in alle geslachten onveranderd. B.v. un bon tata — een goede vader; un bon mama — een goede moeder; un bon yiu — een goed kind; un homber grandi — een groote man; un muhé grandi — een groote vrouw; un mesa grandi — een groote tafel.

Opmerking: 1o. De bijvoegelijke naamwoorden, die op een o eindigen, veranderen *soms* op Spaansche wijze de o in *a* bij vrouwelijke zelfstandige naamwoorden, of bij die in het Spaansch als zoodanig gelden, b.v. un mama bondadoso, un mama bondadosa — een goedertieren moeder; un idea halto, un idea halta — een hoog idee.

2o. Het bijvoegelijk naamwoord „santo" — heilig wordt *altijd santa* als het staat vóór den eigennaam eener vrouwelijke Heilige, b.v. Santa María — Heilige Maria; Santa Catalina — Heilige Catharina; Santa Imelda — Heilige Imelda; Santa Ana — Heilige Anna.

3o. In de taal der R.K. Kerk geeft men *altijd* den vrouwelijken uitgang op a aan alle bijvoegelijke naamwoorden op o, die onmiddellijk betrekking hebben op de Moeder Gods, b.v. María Santísima — allerheiligste Maria; Birgen prudentísima — allervoorzichtigste Maagd; Mama dolorosa, droeve Moeder.

III. De plaats der bijvoegelijke naamwoorden.

De bijvoegelijke naamwoorden kunnen vóór of achter het zelfstandig naamwoord komen te staan. Over deze plaatsing beslist nu eens de welluidendheid, dan weder de eigenaardige beteekenis van het bijvoegelijke naamwoord zelf, terwijl dikwerf een verschillende plaatsing van hetzelfde bijvoegelijke naamwoord niet weinig verandering in zijn beteekenis veroorzaakt.

Ofschoon het om deze reden niet doenlijk is, elk bijvoegelijk naamwoord zijne plaats aan te wijzen, kan men toch de volgende regels vaststellen.

Achter het zelfstandig naamwoord komen:

1o. de bijvoegelijke naamwoorden, die een vorm of figuur aanduiden, b.v. un mesa rondó — een ronde tafel; un palo corcobá — een kromme boom, een krom stuk hout; un hende drechi — een net (letterlijk: recht) mensch.

2o. de bijvoegelijke naamwoorden, die een afmeting beteekenen, b.v. un homber largo — een lange man; un cara hancho — een breed gezicht; un hende grandi — een groot (volwassen) mensch.

3o. de bijvoegelijke naamwoorden van plaats en richting, b.v. Bo man robes — uw linkerhand; Bo pia drechi — uw rechter voet; Na banda robes — aan den linker kant; Un idea contrario — een tegenovergesteld idee.

4o. de bijvoegelijke naamwoorden van tijd en ouderdom, b.v. un binimento tempran — een vroege komst; un tata bieu — een oude vader; un palo mosa — een jonge boom.

5o. de bijvoegelijke naamwoorden, die een gewicht aangeven, b.v. un carga pisá — een zware vracht; un caha lihé — een lichte kist.

6o. de bijvoegelijke naamwoorden van kleur en smaak, b.v. Cabey blanco — wit (grijs) haar; Cuminda dushi — lekker eten; (zie pag. 36); Pushi preto — zwarte kat.

7o. de bijvoegelijke naamwoorden van temperatuur, b.v. Soppi cayente — warme soep; Carni seco — droog vleesch; Awa frío — koud water; Lechi congelá — bevroren melk.

8o. de bijvoegelijke naamwoorden, die een landaard aanduiden, b.v. un marinero holandes — een Hollandsche matroos; un buki frances — een Fransch boek.

9o. alle passief verleden deelwoorden als bijvoegelijk naamwoord gebruikt, b.v. Mi rumannan stimá — mijne geliefde broeders; Un cas quibrá — een vervallen huis.

10o. de bijvoegelijke naamwoorden, die een godsdienst aangeven, b.v. religion pagano — de heidensche godsdienst; culto católico — de katholieke eeredienst; ley nobo — de nieuwe Wet; ley antiguo — de oude Wet.

11o. de bijvoegelijke naamwoorden in den vergelijkenden en overtreffenden trap, b.v. un mucha mes grandi — een even groot kind; un mucha mas grandi — een grooter kind; un palo mashá grandi — een zeer groote boom; cas di mas grandi — het grootste huis.

12o. de bijvoegelijke naamwoorden: bibo — levend, levendig; morto — dood; malo — ziek; defunto — overleden, b.v. un hende bibo — een levend mensch; un mucha bibo — een levendig kind; un bestia morto — een dood dier; un tata defunto — een overleden vader; un hende malo — een zieke mensch.

13o. alle bijvoegelijke naamwoorden op *al* en *el*, b.v. un alma

inmortal — een onsterfelijke ziel; un bista general — een algemeen overzicht; un marca indelebel — een onuitwischbaar merkteeken; un historia imposibel — een onmogelijke geschiedenis.

Vóór het zelfstandig naamwoord komen *altijd:*

1o. de bijvoegelijke naamwoorden: *grandi* en *malo*, echter gesyncopeerd tot *gran* en *mal*. Zij hebben dan ook altijd een gewijzigde beteekenis, b.v. un gran homber — een groot man; un mal hende — een slecht mensch; *vergelijk met:* un homber grandi — een groote man; un hende malo — een zieke mensch.

Opmerking: Eigenaardig Papiamentsch is het om in sommige uitdrukkingen het bijvoegelijk naamwoord *mal* (vóór het zelfstandig naamwoord) te verlengen tot *mala*, b.v. un mala hende — een slecht mensch; mala lenga — schertsende, stekelige tong (letterlijk: slechte tong); mala fama — slechte faam.

2o. het bijvoegelijk naamwoord *santo* — heilig, gesyncopeerd tot *san* vóór den eigennaam van eenen mannelijken heilige, b.v. San José — de H. Joseph; San Pedro — de H. Petrus; San Dominico — de H. Dominicus; San Tomas — de H. Thomas.

Vóór of achter het zelfstandig naamwoord kunnen staan al de overige bijvoegelijke naamwoorden, die niet in bovengenoemde regels begrepen of besproken zijn. Men zal de welluidendheid en vloeiendheid in aanmerking moeten nemen om over hunne plaatsing te beslissen, b.v. un cas bunita, un bunita cas — een mooi huis; Salbador dibino, Dibino Salbador — de Goddelijke Heiland.

Dikwijls zal men echter ook een wezenlijk verschil van beteekenis en zeggingskracht in de verschillende plaatsing vinden neergelegd, n.l. *vooraan* geplaatst wordt er meer klem gelegd op de hoedanigheid, waar men van spreekt. *Achteraan* geplaatst wijst men meer op het werkelijk aanwezig zijn van een eigenschap of hoedanigheid, en dikwijls ook geeft men er eene vergelijking of een tegenstelling mee te kennen, b.v. Esay ta un cas bunita — Dat is (eerst) een mooi huis; Esay ta un bunita cas — Dat is een mooi huis; Un mucha gracioso — een leuk kind, (dat zich aardig voordoet); un gracioso mucha — een aardig kind (een uiterlijk aardig kind).

Sterker nog komt dit verschil uit, wanneer men in plaats

van *un* — een, het bezittelijk voornaamwoord gebruikt. Zegt men b.v. Mi a bende mi *bunita cas*, dan beteekent dit eenvoudig: Ik heb mijn fraai huis verkocht. Zegt men echter: Mi a bende mi cas *bunita*, dan geeft men daarmee zijdelings te verstaan, dat men minstens nog één ander huis bezit. Men zou dus moeten vertalen: Ik heb mijn fraaie huis verkocht. (Vergelijk met het Hollandsch: „het *oud* huis" en „het *oude* huis").

N.B. Het eenigste bijvoegelijke naamwoord, dat een smaak aanduidt (zie pag. 34 sub 6) en vóór of achter het zelfstandig naamwoord kan staan, is het bijvoegelijk naamwoord *dushi* — lekker. Zelfs ook in figuurlijken zin genomen. Het verschil in plaatsing duidt dan ook op een verschil in bedoeling. Dushi cuminda — lekker eten, (hoedanigheid); Cuminda dushi — lekker eten, (aanwezigheid der hoedanigheid).

IV. Het meervoud der bijvoegelijke naamwoorden.

In zeer veel gevallen krijgt het bijvoegelijk naamwoord den meervoudsuitgang *nan*. (zie pag. 28 Opmerkingen).

V. Verbuiging der bijvoegelijke naamwoorden.

Zoowel in enkel- als in meervoud blijft het bijvoegelijk naamwoord in alle naamvallen onveranderd, d.w.z. gelijk aan het bijvoegelijk naamwoord in den eersten naamval, b.v.

e mucha chiquito — het kleine kind.	e muchanan chiquito — de kleine kinderen.
dje mucha chiquito — van het kleine kind.	dje muchanan chiquito — van kleine kinderen.
n'e (p'e) mucha chiquito — aan(voor) het kleine kind.	n'e (p'e) muchanan chiquito — aan(voor) kl. kinderen.
e mucha chiquito — het kleine kind.	e muchanan chiquito — de kleine kinderen.

VI. De trappen van vergelijking.

A. De positief of stellende trap.

Om de hoedanigheid, door een bijvoegelijk naamwoord beteekenend, als in een hoogen graad aanwezig uit te drukken,

gebruikt men daarbij een der bijwoorden: *hopi* — (letterlijk: veel) erg; *terribel* (letterlijk: vreeselijk) zeer, erg; *basta* en *bastante* — tamelijk, vrij; *mashá* — zeer, b.v. E cas ta hopi halto — het huis is erg hoog; Su haci ta terribel mahos — zijn handelwijze is zeer leelijk; E homber ta basta rico — de man is tamelijk rijk; Awa tabata bastante frio — het water was vrij koud; Un picá mashá grandi — een zeer groote zonde.

Opmerking: 1o. Men is ook zeer gewoon in dit geval het bijvoegelijk naamwoord te herhalen, b.v. Bo cas ta bunita, bunita — uw huis is bijzonder fraai; E cero tabata halto, halto — de berg was verbazend hoog.

2o. De stellende trap beteekent ook somtijds een *te hoogen graad* of *te geringe mate* van de hoedanigheid, die in het bijvoegelijk naamwoord ligt opgesloten, b.v. E zapato ta grandi pa mi — de schoen is *te groot* voor mij; Bo pía ta chiquito p'e zapato — je voet is *te klein* voor den schoen; Esay ta poco — dat is *te weinig;* Esay *ta hopi* — dat is *te veel.*

N.B. In al deze gevallen kan men echter het Hollandsche *te* ook weergeven door het bijwoord *mucho,* b.v. E zapato ta mucho grandi pa mi, Bo pía ta mucho chiquito p'e zapato; Esay ta mucho poco; Esay ta mucho hopi.

B. De comparatief of vergelijkende trap.

1o. Om den vergelijkenden trap van *gelijkheid* uit te drukken, gebruikt men het bijvoegelijk naamwoord, voorafgegaan door het bijwoord *mes* — even, en gevolgd door het voegwoord *cu* — als, b.v. Bo ruman ta mes grandi cu bo — uw broeder is even groot als gij; Ayera tabata mes calor cu awé — gisteren was het even warm als vandaag.

Opmerking: Een enkelen keer hoort men *asina* in plaats van *mes,* b.v. E mesa ta asina hancho cu largo — de tafel is even breed als lang.

2o. Om den vergelijkenden trap van *meerderheid* uit te drukken, gebruikt men het bijvoegelijk naamwoord, voorafgegaan door het bijwoord *mas* — meer, en gevolgd door het voegwoord *cu* — dan, b.v. E ta mas sabi cu su ruman — hij is wijzer dan zijn broeder; Bo a mira un fiesta mas grandi cu esun di ayera? — Hebt ge ooit een grooter feest gezien dan dat van gisteren?

3o. Om den vergelijkenden trap van *minderheid* uit te drukken, gebruikt men het bijvoegelijk naamwoord, voorafgegaan door het bijwoord *menos* — minder, en gevolgd door het voegwoord *cu* — dan, b.v. Bo sombré ta menos bunita cu bo bachi — uw hoed is minder mooi dan uw jas; E muraya tabata menos halto cu mi a kere — de muur was minder hoog dan ik dacht; Su tata ta menos rico cu su tío — zijn vader is minder rijk dan zijn oom.

Opmerkingen: 1o. Er zijn enkele bijvoegelijke naamwoorden, die naast den gewonen vorm van comparatief ook een anderen vorm daarvoor hebben. Ze zijn:

Grandi — groot, mas grandi of mayor;
Bon — goed, mas bon of mihó;
Malo — slecht, ziek, mas malo of peor;
Chiquito — klein, mas chiquito of menor;
Poco — weinig, mas poco of menos;
Hopi — veel, mas hopi of mas tanto.

2o. Wil men den comparatief nog meer vergrooten of verkleinen, dan zet men *aïnda* — nog, achter den comparatief (of achter het zelfstandig naamwoord) b.v. Mas bunita aïnda — nog fraaier; Mas grandi aïnda — nog grooter; E auto tabata bay cu mayor velocidad aïnda — de auto ging met nog grooter snelheid.

3o. De uitdrukkingen: *nog beter, nog erger* en *nog meer* kan men ook weergeven door: mas mihó aïnda, mas malo aïnda — nog erger; mas tanto aïnda, mas hopi aïnda — nog méér.

C. De superlatief of overtreffende trap.

Om den overtreffenden trap uit te drukken, plaatst men *di mas* vóór het bijvoegelijk naamwoord, b.v. bunita — mooi; di mas bunita — mooist; grandi — groot; di mas grandi — grootst; largo — lang; di mas largo — langst; bieu — oud; di mas bieu — oudst.

Opmerkingen: 1o. Als de vergelijking enkel tusschen twee personen of zaken gaat, gebruikt men in het Papiamentsch zoowel den comparatieven als den superlatieven vorm, terwijl het Hollandsch alleen den overtreffenden trap bezigt, b.v. E cas aquí ta e di mas bunita di nan dos, of, E cas aquí ta

di mas bunita di nan dos — dit huis is het fraaiste van de twee. Yama esun di mas grandi (di nan dos), of, Yama esun mas grandi (di nan dos) — Roep den grootsten (van de twee).

2o. Sommige bijvoegelijke naamwoorden hebben een dubbelen overtreffenden trap. Ze zijn: Bon — goed; di mas bon, en, di mas mihó — het beste; Malo — slecht, di mas malo, en di mas peor — het slechtste, het ergste.

N.B. *Malo* in de beteekenis van *ziek* heeft als superlatief alleen: *di mas malo* — ziekst.

Hopi — veel; di mas hopi, en di mas tanto — het meeste.

3o. De comparatief-vormen *mayor* — grooter, en *menor* — kleiner, worden als overtreffenden trap gebruikt in de uitdrukkingen: ruman mayor — oudste broer (zuster); ruman menor — jongste broer (zuster).

4o. De bijvoegelijke naamwoorden van Spaanschen oorsprong kunnen naast den gewonen vorm van den overtreffenden trap ook nog een superlatief hebben op *isimo*, b.v. yen — vol, di mas yen, en, yenísimo — volst; útil, en, utilísimo — nuttigst; feliz — gelukkig, di mas feliz, en, felicísimo — gelukkigst; prudente — voorzichtig, di mas prudente, en, prudentísimo — voorzichtigst; amabel — beminnelijk, di mas amabel, en, amabilísimo — beminnelijkst; bieu — oud, di mas bieu, en biehísimo — oudst; leu — ver, di mas leu, en lehísimo — verst; rico — rijk, di mas rico, en, riquísimo — rijkst.

N.B. Behalve dat men bij dezen vorm van den superlatief letten moet op de spelling van het Papiamentsch, (zie eerste hoofdstuk) dient men ook op te merken, dat deze bijvoegelijke naamwoorden, die:

op *z* eindigen, de *z* in *c* veranderen,

op *e* eindigen, de *e* verliezen,

op *el* eindigen, de *el* in *il* veranderen,

op *eu* eindigen, de *eu* in *eh* veranderen,

op *co* eindigen, de *c* in *qu* veranderen.

No. 4. DE TELWOORDEN.

1. De hoofd- of grondgetallen.

Deze zijn:

1	un	70	setenta
2	dos	80	ochenta
3	tres	90	nobenta
4	cuater	100	ciento (cien) (zie pag. 1!)
5	cinco	101	ciento i un
6	seis	102	ciento i dos
7	siete (zie pag. 15)	110	ciento i diez
8	ocho	190	ciento i nobenta
9	nuebe	200	dos ciento (cien)
10	diez	201	dos ciento i un
11	diez-un	290	dos ciento i nobenta
12	diez-dos	300	tres ciento
13	diez-tres	400	cuater ciento
14	diez-cuater	500	cinco ciento
15	diez-cinco	1000	mil
16	diez-seis	1001	mil i un
17	diez-siete	1090	mil i nobenta
18	diez-ocho	1100	mil i un ciento (cien)
19	diez-nuebe	1101	mil un ciento i un
20	binti	1190	mil un ciento i nobenta
21	binti-un	1200	mil dos ciento (cien)
22	binti-dos	1900	mil nuebe ciento
23	binti-tres	2000	dos mil
24	binti-cuater	10.000	diez mil
30	trinta	100.000	cien mil
40	cuarenta	190.000	ciento i nobenta mil
50	cincuenta	1000.000	un millon
60	sesenta	1000.000.000	mil millon

Uit het voorgaande blijkt, dat:

a. de eenheden, in tegenstelling met het Hollandsch, *achter* de tientallen geplaatst worden.

b. de tientallen en eenheden met de honderdtallen verbonden worden door het voegwoord *i* — en,

c. de tientallen en eenheden met de duizendtallen eveneens door het voegwoord *i* verbonden worden, doch de honderdtallen met de duizendtallen zonder het voegwoord.

Opmerking: Eveneens worden de honderd- en duizendtallen

met de millioentallen en hooger verbonden zonder het voegwoord.

d. met *ciento* en *cien* kan zeggen, tenzij er een ander telwoord op volgt. Dan heet het altijd *ciento*.

Opmerking: 1o. Men zegt altijd *cien* als op het telwoord 100 of veelvoud van 100 het voorwerp volgt, b.v. cien homber — honderd mannen; siete cien buki — zevenhonderd boeken.

2o. De uitdrukkingen: een goede, of dikke honderd, duizend, worden weergegeven door: cien i pico — honderd en meer; mil i pico — duizend en meer.

3o. De uitdrukking „om de" met een telwoord wordt weergegeven door „cada" of „cada pasa", b.v. cada cinco aña, of, cada pasa cinco aña — om de vijf jaar.

4o. De voornaamste onbepaalde telwoorden zijn: poco — weinig, enkele; hopi — veel; mucho — veel, te veel; diferente — verschillende; varios — verschillende; algun — eenige; henter — geheel; cada — elk; tur — alle; tanto — zooveel; basta, bastante — voldoende, tamelijk veel, vrij veel, genoeg.

„Ongeveer" bij een telwoord wordt weergegeven door het telwoord *un* voor een ander telwoord te plaatsen, soms met *asina* er achter, of achter het voorwerp, b.v. un tres — ongeveer drie; un tres aña asina — ongeveer drie jaar. (vergelijk met het Holl.: een drie jaar of zoo).

5o. Achter de telwoorden komt het voorwerp steeds in het enkelvoud (zie pag. 26 sub b) behalve in de gevallen, waarin een reeds tevoren verondersteld, begrepen of gedacht meervoud nader wordt aangewezen, (zie pag. 26 sub b) b.v. dos hende — twee menschen; Mi ta bin tuma e cinco rosanan, cu bo a priminti mi — ik kom de vijf rozen halen, die gij mij beloofd hebt.

N.B. 1o. Soms staat het telwoord zelf met den meervoudsuitgang *nan*. Dit geschiedt, wanneer een nader aangewezen, reeds tevoren verondersteld, begrepen of gedacht meervoud verzwegen wordt, b.v. E tresnan di ayera — de drie van gisteren; E dieznan, cu mi a mira — de tien, die ik gezien heb.

2o. De uitdrukkingen: „van de twee (beiden)", „van de drie", enz. geeft men weer door: di nan dos, di nan tres, enz., di nan tur — van allen.

6o. De telwoorden ondergaan geen verandering in de verbuiging, noch bij verschil van geslacht van het naamwoord.

II. De Ranggetallen.

De ranggetallen worden van de grondgetallen gevormd door *di* — van, er voor te plaatsen, behalve bij het telwoord *un* — een, b.v. di dos — de tweede; di tres — de derde; di ocho — de achtste; di diez — de tiende; di cien(to) — de honderdste; di mil — de duizendste.

Voor „de eerste" zegt men: di promé.

Opmerking: 1o. Soms zegt men enkel *promé* in plaats van *di promé*, b.v. Promé hende, cu a drenta, tabata bo — De eerste (persoon), die binnen kwam, waart gij.

2o. Zeer gebruikelijk zijn de vormen: segundo — de tweede; tercero — de derde. Beide vormen volgen de regels der bijvoegelijke naamwoorden, terwijl tercero vóór een naamwoord zijn slot-o verliest, b.v. segundo capitulo — het tweede hoofdstuk; segunda clase — de tweede klas; tercer buki — het derde boek; tercera edicion — de derde uitgaaf.

3o. Bij aangeven van bepaalde plaatsen in geschriften en boeken is het ook zeer gebruikelijk in plaats van ranggetallen de hoofdgetallen zelf te noemen achter het naamwoord. Zulks is regel voor getallen hooger dan tien, b.v. segundo capítulo, di dos capítulo, capítulo dos — het tweede hoofdstuk; Den buki diez-un, capitulo binti, página dos ciento i tres, versículo nuebe — In het elfde boek, het twintigste hoofdstuk, bladzijde twee honderd en drie, het negende vers.

4o. In het Papiamentsch heet: het (de) laatste — di último; het (de) voorste — di mas adilanti; het (de) middelste — di meymey, di mas meymey; het hoeveelste — di cuanto; het zooveelste — di tanto.

5o. Om een datum aan te geven gebruikt men in plaats van rangtelwoorden de grondtelwoorden gevolgd door *di* — van, b.v. Dos di Januari — den tweeden Januari; Binti-cinco di October — den vijf en twintigsten October;

Uitzondering: Voor „den eersten" van een maand zegt men: *promé di*, b.v. Promé di Januari — den eersten Januari; Promé di December — den eersten December.

6o. Om een veelvoud uit te drukken gebruikt men het woord *bez* — maal, keer, achter het telwoord, b.v. Un bez só mi a bay — Ik ben maar eens gegaan; Dos bez cinco ta diez — Twee maal vijf is tien; Mi a bisa bo mil bez caba — Ik heb het u al duizend maal gezegd.

N.B. In het Papiamentsch zegt men voor: eenvoudig — simpel; tweevoudig (dubbel) — doble of dòbbel; drievoudig — tripel; voor de hoogere veelvouden bezigt men den gewonen vorm met *bez* — maal, terwijl veelvoudig is múltipel.

7o. De breuken worden gevormd door vóór het grondgetal het woord *di* — van, te plaatsen met achtervoeging van het woord *parti* — deel, b.v. un di tres parti — een derde; dos di cinco parti — twee vijfden; binti di cien parti — twintig honderdste.

Uitzondering: Voor „een half" (de helft) zegt men „mey" of „mitar", b.v. Mey ora — een half uur; Dos or' i mey — half drie; Mitar di tres or' — half drie; Diez-un or' i mey, of, Mitar di diez-dos or' — half twaalf. Mey liber di sucu, of Un mitar liber di sucu — een half pond suiker.

Aanmerking: Men is ook zeer gewoon om bij breuken de Spaansche ranggetallen te nemen met bijvoeging van *parti,* uitgezonderd bij „een half" (de helft), b.v. un tercera parti — een derde; cinco décima parti — vijf tiende; un cuarta parti — een vierde; un quinta parti — een vijfde; binti centésima parti — twintig honderdste.

Op die wijze drukt men ook de kwart-uren en de kwartieren der maan uit, b.v. Dos or' i cuarto — kwart over twee; Un cuarto promé cu cinco — kwart vóór vijf; Promé cuarto di luna — het eerste kwartier; último cuarto di luna — het laatste kwartier.

Een geijkte uitdrukkingswijze is het om een *kwart pond* van iets te beduiden met *un cuarto,* met verzwijging van het woord *liber* — *pond,* b.v. un cuarto di sucu — een kwart pond suiker; un cuarto di manteca — een kwart pond boter; tres cuarto di queshi — drie kwart pond kaas.

No. 5. DE VOORNAAMWOORDEN.

I. De persoonlijke voornaamwoorden.

De persoonlijke voornaamwoorden zijn:

Mi — ik; Bo — gij, je; E of el — hij, zij, het; Nos — wij; Boso — gij; Nan — zij.

Opmerkingen: 1o. Wanneer het persoonlijk voornaamwoord van den derden persoon enkelvoud met kleine letter voorkomt, vraagt het altijd het accent ter onderscheiding van het lidwoord e — de, het, b.v. Si mi bay, é ta bini — Als ik ga, komt hij.

2o. Voor den derden persoon enkelvoud gebruikt men het voornaamwoord *el* als het komt te staan voor den klinker, b.v. El a bay caba — Hij is reeds gegaan.

3o. Het persoonlijk voornaamwoord *bo* van den tweeden persoon enkelvoud wordt slechts vertrouwelijk gebezigd, nooit als minderen tot meerderen spreken. In zulke gevallen noemt men telkens den persoon zelf of diens titel of waardigheid, b.v. Pedro, mi a mira Pedro, ora Pedro tabata subi cero pa bay Pedro su cas — Piet, ik heb u gezien, toen ge den berg beklomt om naar uw huis te gaan. Mi ta bisa Señor, cu Señor no por papia aqui manera cu Señor ta gusta — Ik zeg, Mijnheer, dat u hier niet kunt spreken zooals het u belieft. Mama, fia mi mama su yabi — Moeder, leen me uw sleutel.

4o. Om met klem te spreken gebruikt men *ami* en *abo* in plaats van *mi* en *bo,* b.v. *Ami* ta bisa, cu awa ta bin cay — *Ik* zeg, dat het zal gaan regenen. *Ami* por bay pero *abo* mester queda — *Ik* kan gaan, *doch* gij moet blijven.

5o. Het persoonlijk voornaamwoord *boso* van den tweeden persoon meervoud krijgt den meervoudsuitgang *nan,* wanneer men tot bepaalde of aangewezen personen spreekt, (vgl. pag. 27 sub 2o), b.v. Bosonan, mi rumannan, mester haci manera mi ta bisa — Gij, mijn broeders, moet doen zooals ik zeg. Mi ta spierta bosonan aqui presente — Ik waarschuw u, die hier tegenwoordig zijt. Bosonan, bam cu mi — Gijlieden, komt met me mee.

6o. De persoonlijke voornaamwoorden ondergaan geen verandering in de verbuiging, behalve dat de tweede naamval van *é* met *di* — van, wordt samengetrokken tot *djé,* waarbij *di* nog eens herhaald wordt: van hem, haar, daarvan — *di djé.* Ook dat *é* met de voorzetsels *na* en *pa* — aan, voor, wordt samengetrokken tot *n'é* en *p'é.*

N.B. Ook wordt *é* met het voorzetsel *cu* — met, met tusschenvoeging van een *n* samengetrokken tot het woord *cuné* — met hem, haar, daarmee. Soms voegt men er, deftigheidshalve nog *le* achter en zegt men: *cunéle.*

Schema der verbuiging:

1. mi, bo, é(l), nos, boso(nan), nan.
2. di mi, di bo, di djé, di nos, di boso(nan), di nan.
3. na, pa mi; na, pa bo; n'é, p'é; na, pa nos; na, pa boso(nan); na, pa nan.
4. mi, bo, é(l), nos, boso(nan), nan.

II. De bezittelijke voornaamwoorden.

De bezittelijke voornaamwoorden kunnen bijvoegelijk of zelfstandig zijn.

1o. De *bijvoegelijke* bezittelijke voornaamwoorden zijn:

mi (cara) — mijn (gezicht)	nos (orea) — ons (oor)
bo (nanishi) — uw (neus)	boso(nan) wowo - uw (oog)
su (boca) — zijn, haar, (mond)	nan (bigoti) — hun, haar (snor)

N.B. Met uitzondering van *su* — zijn, haar, zijn al de bijvoegelijke bezittelijke voornaamwoorden gelijk aan de persoonlijke voornaamwoorden. De *bijvoegelijke* bezittelijke voornaamwoorden ondergaan geen verandering bij verschil van geslacht, getal of naamval.

Opmerking: Het bijvoegelijk bezittelijk voornaamwoord *su* wordt dikwijls gebruikt ter omschrijving van den tweeden naamval enkelvoud of meervoud. (zie pag. 31 Opm. 1 en 2)

2o. De *zelfstandige* bezittelijke voornaamwoorden worden gevormd door vóór den tweeden naamval der persoonlijke voornaamwoorden het bepalend lidwoord e — het, te plaatsen.

Zij zijn:

e di mi — de, het mijne	e di nos — de, het onze
e di bo — de, het uwe	e di boso(nan) — de, het uwe
e di djé — de, het zijne, hare	e di nan — de, het hunne, hare

De *zelfstandige* bezittelijke voornaamwoorden ondergaan geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. In het *meervoud* komt *nan* achter het voornaamwoord zelf (vgl. de regels voor den meervoudsuitgang *nan*, pag. 26 en volgende). b.v.

e di minan	e di nosnan
e di bonan	e di bosonan
e di djénan	e di nan

ofwel, wat meer gebruikelijk is, achter het bepalend lidwoord e, soms es, b.v.

enan, esnan di mi	enan, esnan di nos
enan, esnan di bo	enan, esnan di boso(nan)
enan, esnan di djé	enan, esnan di nan.

Opmerking: 1o. Voor het *meervoud* van het zelfstandig bezittelijk voornaamwoord van den tweeden en derden persoon meervoud bezigt men meestal dezen laatsten vorm, omdat de vormen: *e di bosonan* en *e di nan* dubbelzinnig kunnen zijn.

2o. Dikwijls treft men als zelfstandige bezittelijke voornaamwoorden den vorm aan met *esun* (het bepalend *es* plus het onbepaalde lidwoord *un*), b.v.

esun di mi	esun di nos
esun di bo	esun di boso(nan)
esun di djé	esun di nan

Ook deze vorm ondergaat geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. In het *meervoud* heet het: *esunnan* of *esnan* di mi, di bo, enz.

III. De aanwijzende voornaamwoorden.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn:
esaquí (dicht bij den spreker) — deze, dit
esay (verder van den spreker) — die, dat
esaya (nog verder van den spreker) — gene, gindsch.

Zelfstandig gebruikt ondergaan de aanwijzende voornaamwoorden geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. In het *meervoud* krijgen zij den uitgang *nan* volgens de regels (zie pag. 26 en volgende), b.v. esaquínan, esaynan, esayanan.

Bijvoegelijk gebruikt worden de aanwijzende voornaamwoorden gesplitst in het lidwoord *es* en het bijwoord: aquí, ayi, aya — hier, daar, verder daar; terwijl daartusschen de andere te bepalen naamwoorden komen te staan, b.v. E(s) homber aquí — deze man; E(s) homber grandi aquí — deze groote man; E(s) muhé ayi — die vrouw; E(s) mal muhé ayi — die slechte vrouw; E(s) mucha aya — dat slechte kind (daar); E(s) mucha flaco aya — dat magere kind (daar).

De aanwijzende voornaamwoorden, bijvoegelijk gebruikt, ondergaan geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. In het meervoud komt dan de uitgang *nan nooit* achter het bijwoord, doch achter de andere aan te wijzen naamwoorden, volgens de regels van pag. 26, b.v.

E(s) hombernan aquí — deze mannen; E(s) homber grandinan aquí — deze groote mannen; E(s) muhénan ayi — die vrouwen; E(s) mal muhénan ayi — die slechte vrouwen; E(s) muchanan aya — die kinderen (daar); E(s) mucha flaconan aya — die magere kinderen (daar).

Opmerking: 1o. Dikwijls treft men als zelfstandig gebruikte aanwijzende voornaamwoorden den vorm aan met *esun* (het bepalend lidwoord *es* plus het onbepaalde lidwoord *un*) b.v. esun aquí — deze, dit; esun ayi — die, dat; esun aya — gene, gindsch.

In dit geval wordt het aanwijzend voornaamwoord niet aan één woord geschreven. Ook deze vorm van het aanwijzend voornaamwoord ondergaat geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. *Meervoud: esunnan* of *esnan* aquí, ayi, aya.

B.v. E(s) homber *ta* hopi *malo* — Deze, *die* man *is erg* ziek; E(s) mucha mester di zota — Dat kind moet een pak ransel hebben.

IV. De bepaling-aankondigende voornaamwoorden.

De bepaling-aankondigende voornaamwoorden zijn:

1o. *e (s)* of *esun* — degene, diegene; *es* of *loque* — hetgeen, datgeen.

Op deze bepaling-aankondigende voornaamwoorden volgt altijd een bepaalde zin, ingeleid door *cu* — die, dat, behalve bij *loque* (van het Spaansche: lo que).

Zij worden allen zelfstandig gebruikt als bepaling-aankondigende voornaamwoorden en ondergaan geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. In het *meervoud* krijgt e(s) of *esun* het achtervoegsel *nan*. In plaats van esunnan zegt men dikwerf *e(s)nan*, b.v. E, cu mi a mira, no a bini — Degene (diegene), dien ik gezien heb, is niet gekomen. Esun, cu bo a bisa mi, ta bini mayan — Degene (diegene), dien ge mij gezegd hebt, komt morgen. Es, cu bo a papia, no a sali berdad — Wat (datgene, wat) ge gezegd hebt, is niet waar uitgevallen. Bo mester haci, loque mi ta bisa bo — Gij moet doen, wat ik u zeg. Enan (esnan), cu bo a munstra, ta rico — Degenen (Diegenen), die ge aangewezen hebt, zijn rijk. Esunnan (of e(s)nan), cu no quier a tende, a haya castigo — Degenen (diegenen), die niet hebben willen luisteren, hebben straf gekregen.

2o. *e mes* — dezelfde, hetzelfde.

Op dit bepaling-aankondigende voornaamwoord volgt altijd een bepalende zin met *cu* — die, dat. Het kan zelfstandig en

bijvoegelijk gebruikt worden en ondergaat geen verandering bij verschil van geslacht of naamval. Zelfstandig genomen krijgt het den meervoudsuitgang *nan* achter e of achter *mes* naar verkiezing. Bijvoegelijk genomen komt de meervoudsuitgang niet bij het voornaamwoord, doch bij het daardoor te bepalen naamwoord.

Opmerking: In plaats van e *mes,* zelfstandig gebezigd, treft men heel dikwijls aan: *esun mes,* dat in het meervoud heet: *esunnan mes* of *esun mesnan.* Bij verschil van geslacht of naamval ondergaat deze vorm geen verandering, b.v. E mes homber, cu nos a mira, a bolbe bini — Dezelfde man, dien we gezien hebben, is wederom gekomen. Qui sombré bo ta bisti? E mes di ayera. — Welken hoed zet ge op? Denzelfde van gisteren. Qui bukinan bo quier? Enan mes (of e mesnan), cu mi a trece aqui — Welke boeken verlangt gij? Dezelfde, die ik hier gebracht heb. Mi ta manda bo e mes bukinan, cu bo a trece — Ik zend u dezelfde boeken, die gij gebracht hebt. Nos a topa cu e mes mucha flaconan di ayera — We hebben dezelfde magere kinderen van gisteren ontmoet. Aya lo bo mira esun mes di ayera — Ge zult daar denzelfden van gisteren zien. Qui mucha? Esunnan mes (of esun mesnan) — Welke kinderen? Dezelfde.

3o. Tot de bepaling-aankondigende voornaamwoorden behooren ook: tal, asina — zulk, zoodanig, dergelijk. *Tal* staat altijd vóór het te bepalen woord, *asina* achter het woord, b.v. un tal hende, un hende asina — zulk een mensch; un tal palabra, un palabra asina — zulk een woord.

Tal en *asina* zijn niet aan verandering onderhevig bij verschil van geslacht of naamval. In het meervoud komt de uitgang *nan* achter de te bepalen woorden, wanneer de regels zulks vorderen, b.v. Tal hendenan, hendenan asina — zulke menschen; Tal palabranan, palabranan asina — zulke woorden.

Opmerking: Soms plaatst men ten overvloede *asina* achter het woord, waarvoor reeds *tal* staat, b.v. un tal hende asina — zulk een mensch; un tal palabra asina — zulk een woord.

De bepalende zin, die op deze voornaamwoorden volgt, wordt ingeleid door: *manera* — zooals, als; of door: *cu* — die, dat, b.v. Un tal hende (asina), manera bo ta bisa — Zulk een mensch, (zoo)als ge zegt; Tal palabranan (asina), cu bo ta papia — Zulke woorden, die ge spreekt.

V. Het wederkeerig voornaamwoord.

1o. Wanneer de handeling op het onderwerp zelf terugslaat, is het wederkeerig voornaamwoord niets anders dan het persoonlijk voornaamwoord met achtervoeging van *mes* — zelf, uitgezonderd voor den derden persoon enkelvoud, waarvoor in plaats van het persoonlijk voornaamwoord het bezittelijk voornaamwoord *su* gebruikt wordt. Dikwijls echter wordt *mes* weggelaten en enkel het persoonlijk voornaamwoord gebruikt, ook voor den derden persoon enkelvoud, b.v. Mi *ta stima mi mes* — ik bemin mezelven; Bo *ta stima* bo *mes* — gij bemint u zelven; E ta stima *su* mes — hij bemint zichzelf; Nos ta stima nos mes — wij beminnen ons zelve; Boso *ta stima* boso *mes* — *gij* bemint u zelve; Nan ta *stima* nan mes — zij beminnen zich zelve; Un hende cu sinti no ta gaba *su* mes — Een verstandig mensch prijst zichzelf niet; Mamanan hopi bez ta sacrifica nan mes pa nan *yiu* — De moeders offeren zichzelve dikwijls op voor haar kind(eren); Mi no por a haya mi aya — ik kon me daar niet bevinden; Si bo ta stima bo, no haci esay — Als ge uzelf bemint, doe het niet; El a hayé purá — Hij vond zich in het nauw gebracht.

Opmerking: Het naamwoord *mes* ondergaat geen verandering bij verschil van geslacht, getal of naamval.

2o. Is de handeling wederkeerig tusschen verschillende onderwerpen, dan dient *otro* — elkander, als wederkeerig voornaamwoord, b.v. Nan ta stima otro — zij beminnen elkander; E muchanan a bringa cu otro — De kinderen hebben met elkander gevochten.

Opmerking: 1o. Het woord *otro* in de beteekenis van elkander, ondergaat geen verandering bij verschil van geslacht, getal of naamval.

2o. Het woord *otro* kan ook dienst doen als bepaling-aankondigend voornaamwoord, wanneer het voorkomt in zinnen als: Esay ta otro cuenta — Dat is een andere kwestie; Bo a manda mi otro buki, cu mi no a pidi bo — Ge hebt me een ander boek gestuurd, dat ik u niet gevraagd heb.

In dit geval doet *otro* denzelfden dienst als *niet-zulk* (ander). Het kan zelfstandig en bijvoegelijk gebezigd worden. *Bijvoegelijk* gebruikt ondergaat het geen verandering bij verschil van geslacht, getal of naamval. *Zelfstandig* genomen ondergaat het ook geen verandering, tenzij dat het in het

meervoud den uitgang *nan* aanneemt, wanneer de regels zulks vorderen, b.v. Bisa e otronan drenta — Zeg, dat de anderen binnenkomen.

VI. De vragende voornaamwoorden.

De vragende voornaamwoorden zijn: *quende* of *quen* — wie; *quico* of *qui* — wat; *cual* of *qui* — welk, hoedanig, wat voor een.

Het vragend voornaamwoord *quende (quen)* — wie, wordt alleen zelfstandig gebruikt en ondergaat geen verandering. Soms hoort men in het meervoud *quendenan*.

Het voornaamwoord *quico (qui)* in de beteekenis van *wat* wordt ook alleen zelfstandig gebruikt en ondergaat nooit verandering.

Cual kan zelfstandig en bijvoegelijk genomen worden. Alleen wanneer het zelfstandig gebruikt wordt, neemt het soms den uitgang *nan* in het meervoud aan. *Qui* in de beteekenis van *welk, wat voor een* wordt alleen bijvoegelijk gebruikt en ondergaat nooit verandering, b.v. Quende (quen) di boso sabi esay? Wie uwer weet dat?; Quico (qui) bo di? — Wat zegt ge?; Mi a mira nan. Quendenan? — Ik heb ze gezien. Wie?; Cual buki bo ta prefera? — Welk boek geeft ge de voorkeur?; Cual di nan bo quier? — Welk daarvan wilt ge?; Bisa mi: cualnan? — Zeg me: welke?; Qui buki bo quier? — Wat voor een boek wilt ge?

Opmerking: 1o. In plaats van *quende (quen)* zegt men soms *qui hende* — welk mensch.

2o. *Wiens* en *wier* (2e naamval enkel- en meervoud) worden in het Papiamentsch weergegeven door: *quende su*, en *quende nan*, b.v. Quende su sombré ta esaqui? — Wiens hoed is deze?; Tur e muchanan, quende nan man tabata sushi, mester a bay laba nan — Al de kinderen, wier handen vuil waren, moesten die gaan wasschen.

3o. Soms wordt voor méér klem het hulpwerkwoord *ta* vóór het vragend voornaamwoord herhaald, b.v. Ta quende (quen) ta bini? — Wie komt er?; Ta quico ta cay? — Wat valt er?; Ta cual ta na bo gusto? — Welk is naar uw smaak?; Ta qui sombré bo ta bisti awé? — Wat voor een hoed zet ge vandaag op?

VII. De betrekkelijke voornaamwoorden.

De betrekkelijke voornaamwoorden zijn: *cu* (voor personen en zaken) — die, dat, welke; *quico* (voor zaken) — wat.

In plaats van *cu* wordt met betrekking tot personen dikwijls *quende (quen)* gebruikt, terwijl inplaats van *quico* meermalen de Spaansche vormen *lo cual* en *loque* (Sp. lo que) genomen wordt.

De betrekkelijke voornaamwoorden ondergaan geen verandering bij verschil van geslacht, getal of naamval, met dien verstande dat de tweede naamval enkelvoud en meervoud van *cu* luidt: *cu su* en *cu nan*, welke woorden ook door andere woorden van elkaar gescheiden kunnen worden, b.v. E homber, cu mi a mira — De man, dien ik gezien heb; E homber, quende mi a tende — De man, dien ik gehoord heb; Nos no ta bisa, quico nos ta bay haci — We zeggen niet, wat we gaan doen; E piedra, cu a cay, a matéle — De steen, die gevallen is, heeft hem gedood; Lo nan participa bo, lo cual nan ta haci — Zij zullen u meedeelen, wat ze doen. El a larga sabi, loque nos mester haci — Hij heeft laten weten, wat we moeten doen; E cabay, cu su pia a quibra, a muri — Het paard, welks poot gebroken is, is gestorven; Mucha pobernan, cu nan tata a muri, ta haya dos bez mas tanto — De arme kinderen, wier vaders gestorven zijn, krijgen dubbel zoo veel; Muchanan, cu algun tempo pasá nan tata a muri, ta sinti hopi miseria — De kinderen, wier vaders eenigen tijd geleden gestorven zijn, lijden veel ellende; Mi no ta comprende nada, di loque bo ta papia — Ik begrijp niets van wat ge zegt.

Opmerking: 1o. Bij den derden naamval enkelvoud en meervoud van het betrekkelijk voornaamwoord *cu* valt op te merken, dat de voorzetsels *pa* (of *na*), die den derden naamval aanduiden, achteraan komen in den betrekkelijken zin, met het persoonlijk voornaamwoord enkelvoud of meervoud bij zich. Gebruikt men het betrekkelijk voornaamwoord *quende* (quen), dan is zulks niet het geval, b.v. E hende, cu mi a manda e buki p'é, no a ricibié, of, E hende, pa quen (de) mi a mande e buki, no a ricibié — De mensch, (degene), voor wien ik het boek gezonden heb, heeft het niet ontvangen.

2o. Als betrekkelijk voornaamwoord voor zaken geldt ook *cual*, doch het komt nooit in den eersten naamval voor, noch in den vierden. Het ondergaat geen verandering bij verschil

van getal of naamval, b.v. E casnan, di cual bo a papia cu mi — De huizen, waarover ge mij gesproken hebt; El a manda mi e mesa, pa cual el a traha un pía — Hij heeft me de tafel gezonden, waarvoor hij een poot gemaakt heeft; E mesa, di cual e pía a quibra — De tafel, waarvan de poot gebroken is.

VIII. De onbepaalde voornaamwoorden.

De onbepaalde voornaamwoorden zijn: algun — eenige; ningun — geen; ni un — geen een; algo — iets; nada — niets; tur — alles; un — (in de beteekenis van) iemand; cierto — zeker; un of otro — eenig, (een of ander); un cos — iets, wat; un hende — iemand; ningun hende — niemand; quico cu ta — wat ook; quende cu ta — wie ook; cualquier — wie (wat) ook, een of ander; cual cu ta — welk ook.

Van de onbepaalde voornaamwoorden kunnen sommige zelfstandig of bijvoegelijk gebruikt worden. De onbepaalde voornaamwoorden ondergaan geen verandering bij verschil van geslacht, getal of naamval, b.v. Bo a haya algun desgracia? — Is u eenig ongeval overkomen?; Nó, ningun — Neen, geen (niets); Mi no quier ni un di nan — Ik wil er geen een van hebben; Algo mester a pasé — Iets moet hem (haar) overkomen zijn; Nó, nada — Neen, niets; E cachó a come tur — De hond heeft alles opgegeten; Mi a manda tur — Ik heb alles gezonden; E tabata busca un criá; awor el a haya un — Hij zocht een dienstmeid; nu heeft hij er een gekregen; Cierto día tabatin boroto aya i nos a bay mira — Op zekeren dag was er lawaai en we gingen kijken; Un of otro día lo bo sabi — Ge zult het weten op een of anderen dag; Ta un of otro dolor bo ta sinti podisé? — Voelt ge soms eenige pijn?; Mi a trece un cos pa bo — Ik heb iets voor u meegebracht; Un hende a bisa mi — Iemand heeft me gezegd; Ningun hende no sabi esay — Niemand weet dat; Quico bo quier? Quico cu ta — Wat verlangt ge? Wat ook; Mi ta bisa mescos na quende cu ta — Hetzelfde zeg ik aan wien ook. Cualquier día lo bo sabi ta quen mi ta — Op een of anderen dag zult ge weten wie ik ben; Esaqui of esaya bo quier? Cualquier — Wilt ge dit of dat? Wat ook; Cualquier cu risca papia, ta haya penitencia — Wie ook durft te spreken, krijgt straf.

Opmerking: 1o. Het onbepaalde voornaamwoord „men" wordt in het Papiamentsch meestal weergegeven door;

„hende" of „hendenan", ofwel door een der persoonlijke voornaamwoorden: bo — gij (enkelvoud); nos — wij; boso — gij (meervoud); nan — zij. Deze persoonlijke voornaamwoorden komen dan voor als onpersoonlijk en onbepaald, b.v. Men heeft je *gezien* — *Hende* (*of: hendenan*) a *mira* bo; Als men het één keer gedaan heeft, weet men het — Si *bo* a hacié ún bez, *bo* sabié; Op Aruba vindt men goede werklui — N'Aruba *bo* ta haya bon trahadó; Hier op Curaçao eerbiedigt men iedereen — Aquí na Curaçao *nos* ta respeta cada quen; *Men moet nooit* denken, dat alles wat blinkt, goud *is* — *Boso* no mester kere, cu tur cos cu ta lombra ta oro; Men zegt, dat hij gestolen heeft — *Nan* di, cu el a horta.

Soms wordt het onbepaalde „men" omschreven door het passief van een werkwoord, b.v. Men mag hier niet rooken — Aquí ta tahá di huma; Hier laat men niemand binnenkomen — Aquí no ta permití pa ningun hende drenta.

Dikwijls wordt „men" ook weergegeven door de meest voor de hand liggende beteekenis van den zin of door den *onpersoonlijken* vorm van het werkwoord, b.v. Men is gewoon vroeg op *te staan* — Ta costumber (het is de gewoonte) di lamanta tempran; Als men daar binnengaat, moet men zijn hoed afnemen — Ora drenta aya, mester quita sombré; Hier laat men niemand passeeren — Aquí no ta permiti ningun hende pasa.

Opmerking: 2o. In het Papiamentsch bestaat er geen voornaamwoord voor het persoonlijke, noch voor het onbepaalde voornaamwoord: „het".

a. Wanneer „het" een *persoonlijk* voornaamwoord is, dat een volgenden onderwerpszin of voorwerpszin aanduidt, wordt het in het Papiamentsch weggelaten, b.v. Ik heb het hem gezegd, dat hij komen moet — Mi a bisé, cu e mester bini; Het is goed, dat gij komt — Ta bon, cu bo ta bini.

b. Wanneer „het" een *onbepaald* voornaamwoord is als onderwerp bij onpersoonlijke werkwoorden en uitdrukkingen, wordt het in het Papiamentsch weggelaten en geeft men den zin op andere wijze weer, b.v. Het regent — Awa ta cay (of: awa ta yobe); Het waait hard vandaag — Awe biento ta sopla duro.

c. Wanneer „het" voorwerp is als *onbepaald* voornaamwoord, wordt het weggelaten in de overeenkomstige Papiamentsche vertaling, b.v. Hoe maakt ge het? — Com bay? (of: Com ta bay?); We hadden het erg met hem te stellen — Nos tabatin mashá trabao cuné.

No. 6. HET WERKWOORD.

I. Het werkwoord gaat uit op een klinker of op een medeklinker.

De werkwoorden, die op een klinker (*a, e, i*) uitgaan, zijn *in den regel* van Spaanschen oorsprong; terwijl zij, die op een medeklinker eindigen, *meestal* van andere afkomst zijn. b.v. camna (Sp. caminar) — loopen, gaan; conoce (Sp. conocer). — kennen; bisti (Sp. vestir) — (zich) kleeden; cumpra (Sp. comprar) — koopen; bende (Sp. vender) — verkoopen; bini (Sp. venir) — komen; biba (Sp. vivir) — leven; gradici (Sp. agradecer) — bedanken; leza (Holl. lezen) — lezen; borda (Holl. borduren) borduren; kinipi (Holl. knijpen) — knijpen; zaag (Holl. zagen) — zagen; waak (Holl. waken) — waken, bespieden; nister (Holl. niezen) — niezen; stop (Holl. stoppen) — stoppen; los (Holl. los-maken) — losmaken; drey (Holl. draaien) — draaien; cay (Sp. caer) — vallen; bay (Sp. va, van het werkwoord *ir)* — gaan.

II. Daar alle werkwoorden min of meer met behulp van *ta* — zijn, worden vervoegd, dient men vóór alles de vervoeging van dit werkwoord te kennen.

SCHEMA.

Onbepaalde wijs: Ta — zijn.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd:	*Onvoltooid verleden tijd:*
Mi ta — ik ben	Mi tabata — ik was
Bo ta — gij zijt	Bo tabata — gij waart
E ta — hij is	E tabata — hij was
Nos ta — wij zijn	Nos tabata — wij waren
Boso ta — gij zijt	Boso tabata — gij waart
Nan ta — zij zijn	Nan tabata — zij waren

Voltooid verleden tijd:	*Meer dan voltooid verleden tijd:*
Mi a ta — ik ben geweest,	Mi a tabata — ik was geweest,
Bo a ta — enz.	Bo a tabata — enz.
El a ta —	El a tabata —
Nos a ta —	Nos a tabata —
Boso a ta —	Boso a tabata —
Nan a ta —	Nan a tabata —

Toekomstige tijd (onvoltooid)

Lo mi ta — ik zal zijn,
Lo bo ta — enz.
L'é ta —
Lo nos ta —
Lo boso ta —
Lo nan ta —

Toekomstige tijd (voltooid)

Lo mi a ta — ik zal geweest
Lo bo a ta — zijn, enz.
L'é a ta —
Lo nos a ta —
Lo boso a ta —
Lo nan a ta —

Gebiedende wijs:

Sea — wees
Sea — weest

Tegenwoordig deelwoord:

Siendo — zijnde.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd:

Pa mi ta (of: sea) — dat ik
Pa bo ta „ zij, enz.
P'é ta „
Pa nos ta „
Pa boso ta „
Pa nan ta „

Onvoltooid verleden tijd:

Pa mi tabata — dat ik ware,
Pa bo tabata — enz.
P'é tabata —
Pa nos tabata —
Pa boso tabata —
Pa nan tabata —

Voltooid verleden tijd:

Pa mi a ta — dat ik zij ge-
Pa bo a ta — weest enz.
P'é a ta —
Pa nos a ta —
Pa boso a ta —
Pa nan a ta —

Meer dan voltooid verleden tijd:

Pa mi a tabata — dat ik ware
Pa bo a tabata — geweest enz.
P'é a tabata —
Pa nos a tabata —
Pa boso a tabata —
Pa nan a tabata —

Toekomstige tijd (onvoltooid)

Pa mi lo ta — dat ik zal zijn,
Pa bo lo ta — enz.
P'é lo ta —
Pa nos lo ta —
Pa boso lo ta —
Pa nan lo ta —

Toekomstige tijd (voltooid)

Pa mi lo a ta — dat ik zal
Pa bo lo a ta — (zou) geweest
P'é lo a ta — zijn.
Pa nos lo a ta —
Pa boso lo a ta —
Pa nan lo a ta —

Opmerkingen:

1o. De vormen *sea* en *siendo*, die in de vervoeging van *ta* voorkomen, zijn vormen van het Spaansche werkwoord *ser* — zijn.

2o. De vorm *a* is een afgeleide vorm van het Spaansche werkwoord *haber* — hebben.

3o. In den voltooid verleden tijd van de aantoonende wijs en van de aanvoegende wijs wordt zeer dikwijls eenvoudig gezegd: *mi tabata* in plaats van *mi a ta;* en *pa mi tabata* in plaats van *pa mi a ta*. Eveneens hoort men *mi tabata* en *pa mi tabata* in plaats van *mi a tabata* en *pa mi a tabata*.

4o. Het woordje *lo* bij een werkwoord staande, wijst altijd op een toekomstige tijd. Men lette er echter op, dat in de *aantoonende* wijs *lo* steeds vóór het persoonlijk voornaamwoord moet staan, n.l. lo mi ta, lo mi a ta, enz. In de *aanvoegende* wijs staat *lo achter* het persoonlijk voornaamwoord, n.l. pa mi lo ta, pa mi lo a ta, enz.

Is het onderwerp geen persoonlijk voornaamwoord, dan staat *lo* altijd daar achter, b.v. E cas lo ta cla — het huis zal klaar zijn; E cas lo a ta cla — het huis zou klaar geweest zijn; P'e cas lo ta cla — opdat het huis klaar zal zijn; P'e cas lo a ta cla — opdat het huis klaar geweest zou zijn.

N.B. Wat in het voorgaande over de plaatsing van *lo* gezegd is, geldt voor alle werkwoorden. Men zie later ook over de plaatsing van *lo* bij de voorwaardelijke wijs, pag. 62, V.

III. De werkwoorden worden vervoegd volgens volgend schema:

Onbepaalde wijs: (stima, conoce, gradici, kinipi.
(beminnen, kennen, bedanken, knijpen.

Bedrijvende vorm.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd:

mi	ta	stima,	conoce,	gradici,	kinipi	—	ik bemin, ken, bedank,
bo	„	„	„	„	„	—	knijp, enz.
é	„	„	„	„	„	—	
nos	„	„	„	„	„	—	
boso	„	„	„	„	„	—	
nan	„	„	„	„	„	—	

Onvoltooid verleden tijd:

mi	tabata stima, conoce, gradici, kinipi	— ik beminde, kende,
bo	„ „ „ „ „	— bedankte, kneep,
é	„ „ „ „ „	— enz.
nos	„ „ „ „ „	—
boso	„ „ „ „ „	—
nan	„ „ „ „ „	—

Voltooid verleden tijd: en, *Meer dan voltooid verleden tijd:*

mi a	stima, conoce, gradici, kinipi	— ik heb, en, ik had be-
bo a	„ „ „ „	— mind, gekend, bedankt,
el a	„ „ „ „	— geknepen, enz.
nos a	„ „ „ „	—
boso a	„ „ „ „	—
nan a	„ „ „ „	—

Toekomstige tijd (onvoltooid):

Lo mi	stima, conoce, gradici, kinipi.	— ik zal beminnen, ken-
Lo bo	„ „ „ „	— nen, bedanken, knijpen,
L'é	„ „ „ „	— enz.
	enz.	

Toekomstige tijd (voltooid):

Lo mi a	stima, conoce, gradici, kinipi	— ik zal bemind, gekend,
Lo bo a	„ „ „ „	— ...hebben, enz.
L'é a	„ „ „ „	—

Gebiedende wijs:

stima, conoce, gradici, kinipi	— bemin, ken, bedank, knijp,
„ „ „ „	— bemint, kent, bedankt, knijpt.

Tegenwoordig deelwoord:

stimando, conociendo, gradiciendo, kinipiendo,
beminnende, kennende, bedankende, knijpende.

Verleden deelwoord:

stimá, conoci, gradici, kinipi,
bemind, gekend, bedankt, geknepen.

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd:

Pa mi	stima,	conoce,	gradici,	kinipi	—	dat ik beminne, kenne,
Pa bo	,,	,,	,,	,,	—	bedanke, knijpe, enz.
P'é	,,	,,	,,	,,	—	
Pa nos	enz.					

Onvoltooid, voltooid en meer dan voltooid verleden tijd:

Pa mi a	stima,	conoce,	gradici,	kinipi	—	dat ik beminde,
Pa bo a	,,	,,	,,	,,	—	enz., dat ik bemind
P'é, Pa el a	,,	,,	,,	,,	—	hebbe, en, hadde,
Pa nos a	,,	,,	,,	,,	—	enz.
	enz.					

Toekomstige tijd: (onvoltooid)

Pa mi lo stima enz. — dat ik beminnen zal, enz.
Pa bo lo stima enz.

Toekomstige tijd: (voltooid)

Pa mi lo a stima, enz. — dat ik zou bemind worden, enz.

Het passief of de lijdende vorm.

In het Papiamentsch wordt de lijdende vorm (het passief) van een werkwoord gevormd door het hulpwerkwoord *ta* (of het Spaansche *ser*) — *zijn, worden*; en het verleden deelwoord van het te vervoegen werkwoord.

Onbepaalde wijs: (ser stimá, ser conocí, ser gradicí, ser kinipí;
(bemind, gekend, bedankt, geknepen worden.

AANTOONENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd:	*Onvoltooid verleden tijd:*
Mi ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.	Mi tabata stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Ik word bemind, gekend, bedankt, geknepen, enz.	Ik werd bemind, gekend, bedankt, geknepen, enz.

Voltooid verleden tijd:

Mi a ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Ik ben bemind, gekend, bedankt, geknepen geworden, enz.

Meer dan voltooid verleden tijd:

Mi a tabata stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Ik was bemind, gekend, bedankt, geknepen geworden, enz.

Toekomstige tijd (onvoltooid)

Lo mi ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Ik zal bemind, gekend, bedankt, geknepen worden, enz.

Toekomstige tijd (voltooid)

Lo mi a ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Ik zal (zou) bemind, gekend, bedankt, geknepen geworden zijn, enz.

Gebiedende wijs:

Sea stimá, conocí, gradicí, kinipí;
word (wordt) bemind, gekend, bedankt, geknepen,
wees (weest) bemind, gekend, bedankt, geknepen,

Tegenwoordig deelwoord:

Siendo stimá, conocí, gradicí, kinipí,
bemind, gekend, bedankt, geknepen wordende (zijnde)

AANVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige tijd:

Pa mi ta, (pa mi sea) stimá, conocí, enz.
Opdat ik bemind, gekend, bedankt, enz. worde.

Onvoltooid verleden tijd:

Pa mi tabata stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Opdat ik bemind, gekend, bedankt, geknepen werd, enz.

Voltooid verleden tijd:

Pa mi a ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Opdat ik bemind, gekend, bedankt, geknepen geworden zij, enz.

Meer dan voltooid verleden tijd:

Pa mi a tabata stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Opdat ik bemind, gekend, bedankt, geknepen geworden ware, enz.

Toekomstige tijd (onvoltooid)

Pa mi lo ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Opdat ik zal bemind, gekend, bedankt, geknepen worden, enz.

Toekomstige tijd (voltooid)

Pa mi lo a ta stimá, conocí, gradicí, kinipí, enz.
Opdat ik zal (zou) bemind, gekend, bedankt, geknepen geworden (geweest) zijn, enz.

IV. Uit de voorgaande schema's der vervoeging blijkt, dat alleen de *deelwoorden* der vervoegde werkwoorden zelf eenige verandering ondergaan.

A. Voor het *tegenwoordig* deelwoord gelden de volgende regels:

1o. Alleen de werkwoorden, die op een klinker uitgaan, hebben een tegenwoordig deelwoord.

Uitzonderingen: cay — vallen; tegenwoordig dlw.: cayendo.
huy — vluchten; tegenwoordig dlw.: huyendo,
quier — willen; tegenwoordig dlw.: queriendo,
tin — hebben, bezitten; tegenwoordig dlw.: teniendo.

2o. Ook missen het tegenwoordig deelwoord de werkwoorden van het Holl. afkomstig, die op een *i* uitgaan, b.v. zwaai — zwaaien; rooi — rooien.

3o. Werkwoorden, die op een a eindigen, vormen het tegenwoordig deelwoord door *ndo* aan te nemen, b.v.
stima — beminnen; stimando,
traha — werken, maken; trahando,
gaba — loven, prijzen; gabando,
camna — loopen, gaan; camnando,
strika — strijken; strikando.

4o. Werkwoorden, die op e eindigen, laten de slot-e wegvallen en nemen dan den uitgang *iendo* aan, b.v.
core — loopen; coriendo; come — eten; comiendo,
bebe — drinken; bebiendo; conoce — kennen; conociendo.
Uitzondering: kere — gelooven; creyendo.

5o. Werkwoorden, die op *i* eindigen, laten eveneens de slot-i wegvallen en nemen den uitgang *iendo* aan, b.v. kinipi — knijpen, kinipiendo; corrigi — verbeteren, corrigiendo; bisti — (zich) kleeden, bistiendo.

Uitzondering: De werkwoorden, die op *ui* eindigen, hebben *yendo* in plaats van *iendo*, b.v. contribui — bijdragen, contribuyendo; retribui — wedergeven, retribuyendo.

N.B. Eindigen zij echter op *gui*, (zie pag. 12 Opm.) dan hebben zij het tegenwoordig deelwoord op *iendo*, b.v. distingui — onderscheiden, distinguiendo; consigui — verkrijgen, consiguiendo.

Opmerking: Het werkwoord *dici* — zeggen, heeft wel eens den verkorten vorm *di*. Het tegenwoordig deelwoord hiervan is altijd: *diciendo*. Zoo ook heeft het werkwoord *sa* — weten (samengetrokken vorm van *sabi* — weten) altijd: sabiendo.

B. Voor het *verleden* deelwoord gelden de volgende regels:

1o. Daar het verleden deelwoord steeds de lijdende beteekenis heeft, vindt men het alleen bij *overgankelijke* werkwoorden of bij *onovergankelijke* werkwoorden, die een overgaan van den eenen toestand in den anderen te kennen geven. (b.v. drumi — slapen; cay — vallen, enz.)

2o. Het verleden deelwoord der werkwoorden wordt gevormd door een ortografisch accent (zie boven pag. 21) te plaatsen op den klinker, waarmee het werkwoord eindigt, behalve wanneer deze een *e* is, b.v. *stima* — beminnen, *stimá*; laba — wasschen, labá; kinipi — knijpen, kinipí; distingui — onderscheiden, distinguí.

3o. De werkwoorden op *e* veranderen de *e* in *i* en nemen daarop het ortografisch accent van het verleden deelwoord, b.v. conoce — kennen, conocí; come — eten, comí; nace — geboren worden, nací; restablece — herstellen, restablecí; pone — plaatsen, zetten, poní.

4o. Het werkwoord *ta* heeft geen verleden deelwoord. Ook niet het werkwoord *dici* (of: di) — zeggen.

5o. De werkwoorden, die op een medeklinker uitgaan, missen het verleden deelwoord, *uitgezonderd:*

a. de werkwoorden cay — vallen, en huy — vluchten. Deze veranderen de *y* in een *i* met ortografisch accent, n.l. caí en huí.

b. de werkwoorden van Holl. afkomst nemen soms *ge* vóór den Papiamentschen vorm, wanneer zulks in het Holl. ook mag. Ze hebben echter *nooit* de slotmedeklinkers *t* en *d*, b.v. plak — plakken, geplak; pak — pakken, gepak; verf — verven, geverf.

Opmerking: Ofschoon niet van Holl. afkomst, heeft het werkwoord *dal* — slaan, tot verleden deelwoord: *gedal*.

c. Het werkwoord *verloof* — verloven, heeft tot verleden deelwoord *verloof* (ongewijzigd en zonder slot-d).

N.B. 1o. Al bestaat van de werkwoorden een tegenwoordig deelwoord, wordt het toch niet veelvuldig gebruikt. Het wordt *meestal* alleen gebezigd bij werkwoorden, die een beteekenis van *zeggen* of *hooren* bezitten.

V. De voorwaardelijke wijs.

In het Papiamentsch bestaan er geen bepaalde vervoegingsvormen voor de *voorwaardelijke* wijs. Ze zijn, zoowel in hoofd- als bijzin gelijk aan die der *aantoonende* wijs, (in het Holl. de aanvoegende wijs) behalve:

1o. dat in den onvoltooid en in den voltooid toekomstigen tijd het woordje *lo* bij de drie *persoonlijke voornaamwoorden* van het meervoud *daarachter* komt te staan in plaats van daarvóór, dus:

nos lo ta	nos lo (a ta)	
boso lo ta	boso lo ,,	
nan lo ta	nan lo ,,	Zie infra sub 2o.

b.v. Nos (boso, nan) lo ta rico, si é duna nos (boso, nan) su confianza; Wij (gij, zij) zouden (zoudt) rijk zijn, indien hij ons (u, hun, haar, zijn vertrouwen schonk).

Vergelijk:

aantoon. wijs: Pidi i *lo boso* haya — vraagt en gij zult (zeker) verkrijgen.

voorw. wijs: Pidi i *boso lo* haya — (indien gij) vraagt en gij zult verkrijgen.

2o. dat in den *voltooid toekomstigen tijd* in plaats van:

lo mi a ta	gezegd wordt:	lo mi tabata
lo bo a ta	,, ,,	lo bo tabata
l'é a ta	,, ,,	l'é tabata
nos lo a ta	,, ,,	nos lo tabata
boso lo a ta	,, ,,	boso lo tabata
nan lo a ta	,, ,,	nan lo tabata. Zie boven sub 1o

B.v. Lo mi tabata rico, si el a duna mi su confianza — Ik zou rijk geweest zijn, indien hij mij zijn vertrouwen geschonken had.

3o. dat in den *tegenwoordigen* tijd het hulpwerkwoord *ta* niet wordt gebezigd, behalve wanneer handelingen van hoofd- en bijzin *gelijktijdig* zijn of gedacht worden te zijn. Dit geldt alleen voor den *bijzin*. B.v. Nos lo ta rico, si *é duna* nos su confianza — Wij zouden rijk zijn, indien hij ons zijn vertrouwen schonk. Si *bo bini,* bo ta haya — Ge krijgt, indien ge komt. Ora *bo come* tur, bo ya haya mas — Als ge alles

opeet, krijgt ge meer. Día vapor sali pa Merca, mi ta bay cuné — Wanneer de boot naar America vertrekt, ga ik mee. Mi ta bini, con tal *é bay* (na caso *é bay)* — Ik kom in geval hij weggaat (als hij maar weggaat). Bay numa, día é bini — Ga maar weg, wanneer hij komt (op den dag, dat hij komt) E mucha, cu pone atencion, ta siña bon — Het kind, dat oplet, leert goed.

Doch men zegt:

Nos mester ta rico, si é *ta duna* nos su *confianza* — We moeten rijk zijn, als hij ons zijn vertrouwen schenkt. Si bo ta bini aquí, bo ta haya — Ge krijgt, indien ge hier komt. Ora bo *ta come* tur, nos no ta haya nada — Als ge alles opeet, krijgen we niets. Dia vapor *ta sali* pa Merca, lo mi no t'ayi — Ik zal er niet zijn, als de boot naar America gaat. Mi ta contento, con tal bo *ta bay* — Ik ben blij, als ge maar weggaat. No bay, día é *ta yega* — Ga niet weg, wanneer hij aankomt. E mucha, cu *ta pone* atencion, no por ta na soño — Het kind, dat oplet, kan niet in slaap zijn. *Si mi mira* e homber, cu a trece e carta, mi *ta conoce* — Als ik den man zie, die den brief gebracht heeft, herken ik hem.

Opmerking: De werkwoorden: *quier, mester, sabi* (of: *sâ*), *dici* (of: *di*), *por* en *tin* krijgen, ook in geval van gelijktijdigheid der handelingen, geen hulpwerkwoord *ta* in den tegenwoordigen tijd der voorwaardelijke wijs. Ze hebben dus *nooit* het hulpwerkwoord *ta*, behalve het werkwoord *sabi* (of: *sâ*), wanneer de tegenwoordige tijd staat in plaats van den toekomstigen tijd. (zie pag. 63 VI, sub 1o. en pag. 65 VII, sub 3o.)

VI. Afwijkingen en onregelmatigheden bij de vervoeging der werkwoorden.

Alle werkwoorden worden volgens de boven aangegeven schema's vervoegd. Doch men lette op het volgende:

1o. De werkwoorden: *quier* — willen; *mester* — moeten; *sabi* (of: *sâ*) — weten; *dici* (of *di*) — zeggen; *por* — kunnen; *tin* — hebben bezitten; worden in den *tegenwoordigen tijd*, ook van de aantoonende wijs, *zonder* hulpwerkwoord *ta* vervoegd. Dus:

mi quier — ik wil	nos dici (of: di) — wij zeggen
bo mester — gij moet	boso por — gij kunt
é sabi (of: sâ) — hij weet	nan tin — zij hebben

2o. De werkwoorden, die in den *onvoltooid verleden tijd* eenige onregelmatigheid vertoonen, zijn:

a. *dici* (of: *di*) — zeggen, komt niet voor in den onvoltooid verleden tijd. In plaats van: mi, bo, enz. tabata dici (of: di) zegt men: mi, bo, enz. tabata bisa. (Bisa — zeggen).

b. mester — moeten, mist den onvoltooid verleden tijd. In plaats van: mi, bo, enz. *tabata mester* gebruikt men de omschrijving: mi, bo, enz. tabatin mesté di...... — ik, gij, enz. moest. Letterlijk: ik, gij, enz. had(t) noodig te......).

c. Met werkwoord *tin* — hebben, bezitten, wordt in den onvoltooid verleden tijd met *tabata* samengetrokken tot *tabatin* — ik, gij, enz. had(t).

3o. Met betrekking tot den *voltooid verleden tijd* merke men op:

a. Het werkwoord dici — zeggen, komt niet voor in den voltooid verleden tijd. In plaats daarvan gebruikt men bisa — zeggen, dus: mi, bo, enz. *a bisa* — ik, gij, enz. heb(t) gezegd.

b. Het werkwoord *tin* — hebben, bezitten, heeft geen voltooid verleden tijd. Men zal zulks moeten omschrijven door het werkwoord *posede* — bezitten: mi, bo, enz. *a posede* — ik, gij, enz. heb(t) gehad, bezeten.

c. De werkwoorden: *quier, mester, por* nemen in den voltooid verleden tijd *a achter* zich in plaats van ervoor. Men zegt dus niet:

mi, bo, enz. a quier	doch mi, bo, enz. quier a......
mi, bo, enz. a mester	„ „ „ „ mester a......
mi, bo, enz. a por	„ „ „ „ por a......

5o. De werkwoorden *quier, mester, por,* die in den voltooid verleden tijd a achter zich hebben, hebben datzelfde ook in den voltooid toekomstigen tijd. Dus:

Lo mi quier a — ik zal (zou) gewild hebben.
Lo bo mester a — gij zult (zoudt) gemoeten hebben.
L'é por a — hij zal (zou) gekund hebben.

6o. De *gebiedende wijs* is altijd gelijk aan de *onbepaalde wijs* (bedrijvende vorm) met uitzondering van:

a. het werkwoord tin — hebben, bezitten, dat *tene* wordt, b.v. tene pacenshi — heb geduld.

b. het werkwoord *bini* — komen, dat vóór een ander werkwoord de slot-i verliest, b.v. Bin tende — kom(t) hooren; Bin come — kom(t) eten.

c. het werkwoord *bay* — gaan. Wanneer het in de gebie-

dende wijs meer *uitnoodigend* dan gebiedend gebruikt wordt, wordt het *bam*, b.v. Bam cas — laat ons naar huis gaan.

d. Het werkwoord *dici* — zeggen. Het mist de gebiedende wijs. Men gebruikt daarvoor het werkwoord *bisa* — zeggen.

VII. Slotbemerkingen.

1o. Wanneer als onbepaalde wijs van een werkwoord genomen wordt het werkwoord met *ta* er voor, dan geeft dit een toestand te kennen, b.v. E *ta* camna *ta come* — hij loopt te eten. Nos a hayé *ta soña* — we vonden hem aan 't droomen. Lo mi *ta drumi* — ik zal aan 't slapen zijn. Bo por *ta come* es ora ayi — gij kunt op dat uur (ook) aan 't eten zijn. E mester tabata *ta come* — hij moest aan 't eten zijn.

2o. De werkwoorden: *parce* — gelijken, *conoce* — kennen, *gusta* — houden van, *stima* — beminnen, hebben soms geen *ta* in den *tegenwoordigen tijd*. Men kan even goed zeggen: bo parce bo ruman, bo ta parce bo ruman — ge gelijkt op uw broeder; nos conoce bo tata, nos ta conoce bo tata — we kennen uw vader;

mi gusta piscá, mi ta gusta piscá — ik houd van visch.

e yiu stima su mama, e yiu ta stima su mama — het kind bemint zijn moeder.

3o. Dikwijls gebruikt men den *tegenwoordigen* tijd inplaats van den *toekomstigen* om aan te geven, dat de handeling zeer nabij is, b.v. Mi *ta* bay — ik zal gaan; Si bo haci esay, mi *ta sabi* — als ge dat doet, zal ik het weten.

Opmerking: In dit geval krijgt het werkwoord sabi (of: sâ) het hulpwerkwoord *ta* bij zich (zie pag. 63 VI, sub. 1o. en pag. 63 V, sub 3o. Opm.).

4o. Meestal zal de *tegenwoordige* tijd gebruikt worden in plaats van den toekomstigen, wanneer in bovenstaand geval een *bijwoord* de nabijheid der handeling nog méér bepaalt, b.v. Mayan vapor ta sali — morgen gaat (zal) de boot uit (uitgaan); Aworó é ta yega — hij zal straks aankomen; Djis nos ta bini — we komen dadelijk.

5o. Het hulpwerkwoord *ta* wordt soms onpersoonlijk gebruikt om een woord met meer nadruk in den zin te laten uitkomen. Als dat een werkwoord betreft, dan wordt dit bovendien nog herhaald. b.v. *Ta quen* bo ta busca? — Wien zoekt gij? *Ta nos* é ta busca — Hij zoekt ons. *Ta come* é ta

come — hij eet. Ta camna é tabata camna — Hij liep. Ta drumi l'é ta drumi — Hij zal aan 't slapen zijn.

Soms wordt ook alléén het werkwoord herhaald zonder het onpersoonlijke *ta*, b.v. Come mi ta come — ik eet (eten doe ik); Tende mi a tende — Ik heb gehoord (gehoord heb ik). Drumi mi tabata drumi — ik sliep (slapen deed ik). Bay l'é bay — Hij zal gaan (hij zal moeten gaan, gaan zal hij). Bebe l'é a bebe — Hij zal gedronken hebben (hij zal zeker gedronken hebben).

6o. Wanneer de beteekenis van den *lijdenden vorm* der werkwoorden meer werkwoordelijk dan bijvoegelijk wordt verstaan, dan wordt — behalve bij den voltooid verleden tijd, den onvoltooid toekomstigen tijd en den voltooid toekomstigen tijd — ten overvloede de geheele onbepaalde wijs van het passief met den Spaanschen vorm *ser* achter het vervoegde hulpwerkwoord *ta* geplaatst. In den *voltooid verleden* tijd, den *onvoltooid toekomstigen* tijd en den *voltooid toekomstigen* tijd neemt in dat geval *ser* de plaats in van *ta*.

Dit alles geschiedt ook in de *aanvoegende wijs* van het passief, behalve waar de Spaansche vorm *sea* in plaats van *ta* kan gebruikt worden. Men kan dus onderscheiden:

Mi ta stimá — ik ben bemind.
Mi ta ser stimá — ik word bemind.
Bo tabata stimá — gij waart bemind.
Bo tabata ser stimá — gij werdt bemind.
El a ta stimá — hij is bemind geweest.
El a ser stimá — hij is bemind geworden.
Nos a tabata stimá — wij waren bemind geweest.
Nos a tabata ser stimá — wij waren bemind geworden.
Lo boso ta stimá — gij zult bemind zijn.
Lo boso ser stimá — gij zult bemind worden.
Lo nan a ta stimá — zij zouden bemind geweest zijn.
Lo nan a ser stimá — zij zouden bemind geworden zijn.
Pa mi ta stimá — dat ik bemind zij.
Pa mi *sea* stimá — dat ik bemind worde.
Pa bo tabata stimá — dat gij bemind waret.
Pa bo tabata ser stimá — dat gij bemind werdet.

7o. Wanneer het persoonlijk voornaamwoord é in den derden of vierden naamval achter een werkwoord komt, dat op een klinker uitgaat, laten de werkwoorden:

a. die op *a* eindigen, deze *a* wegvallen en nemen het persoonlijk voornaamwoord aan, n.l. *stima é* wordt *stimé*, b.v. Mi ta gusté — ik houd er van. Duné man — geef hem de hand.

b. die op *e* eindigen, deze *e* wegvallen om het persoonlijk voornaamwoord aan te nemen, n.l. *conoce é* wordt *conocé,* b.v. Bebé — drink het op! Mi a debolbé su cens — ik heb hem zijn geld teruggegeven.

c. die op *i* eindigen, deze *i* niet wegvallen, doch voegen daarachter het persoonlijk voornaamwoord, n.l. *kinipi é* wordt *kinipié,* b.v. Bo mester gradicié — ge hem moet bedanken. Mi ta skirbié un carta — ik schrijf hem een brief.

Opmerking: A. in deze gevallen voegt men soms nog *le* achter het werkwoord met voornaamwoord om deftiger te spreken, b.v. Dunéle man — geef hem de hand. Bebéle — drink het op! No kinipiéle — knijp hem niet!

B. Men moet *le* toevoegen in geval een derde en een vierde naamval van het persoonlijk voornaamwoord é tegelijk bij een werkwoord komen. *le* doet dan dienst als vierde naamval van het persoonlijk voornaamwoord *é,* b.v. Mi a bisa bo e cos ayi, pa bo biséle — Ik heb je dit gezegd, om het hem te zeggen.

C. Bij het verbinden van het persoonlijk voornaamwoord *é(le)* met het werkwoord, dient men van de werkwoorden, die op *ca* uitgaan, de *c* te veranderen in *qu,* b.v. saca — (uitnemen, overgeven) saqué(le); marca (merken) marqué(le).
van de werkwoorden, die op *ga* eindigen, blijft de *g* ook vóór é(le) dezelfde uitspraak behouden als ze had vóór de *a,* b.v. Larga (laten) largé(le). Colga (ophangen) colgé(le). De *g* klinkt als de *g* van het Eng. *girl.*

No. 7. HET BIJWOORD.

I. Bijwoorden bepalen het begrip, door een werkwoord, bijvoegelijk naamwoord, telwoord of een ander bijwoord uitgedrukt. Sommige bijwoorden bepalen de betrekking, waarin de inhoud van een heelen zin staat tot de werkelijkheid, b.v. podisé, quizas — misschien; sí — ja; nó — neen; ni — ook niet, noch; sigur, cierto, ciertamente — zeker; berdaderamente — waarlijk; tampoco — ook niet; acaso — mogelijk, misschien, eventueel.

De bijwoorden kunnen zijn een enkel woord of een bijwoordelijke uitdrukking of zin, b.v. *nunca* — nooit; *si tin mesté* — desnoods.

II. De bijwoorden, die een begrip bepalen, worden naar de *beteekenis verdeeld in:*

1o. bijwoorden van plaats, zooals:

ariba — boven	na *tur camina* — overal	di *aquí* — van hier
acerca — dichtbij	tur camina — overal	di aya — vandaar
abao — beneden	(na) algun camina — ergens	di unda — vanwaar
afor — buiten	na unda, unda — waar(zoo)	dilanti — vóór
aden — binnen, in	aqui aya — hier en daar	p'adilanti — vooraan
p'aden — binnen in	p'aquí banda — hierheen	p'atras — achteraan
aquí — hier	p'aya banda — daarheen	meymey — midden in
aya — daar	qui banda — waarheen	

p'ariba — oostelijk, oostwaarts; p'abao — westelijk, westwaarts; pa Noord — noordelijk, noordwaarts; pa Zuid — zuidelijk, zuidwaarts.

2o. bijwoorden van tijd, zooals:

semper — altijd, immer	anochi — 's nachts
nunca — nooit	atardi — 's avonds
hamas — nooit, nooit meer	merdia — 's middags
duranti — terwijl	tramerdia — 's namiddags
tantem — zoolang	mucho bez — dikwijls, meermalen
despues — later	hopi bez — dikwijls, meermalen
desde — sinds	di día — overdag, des daags
qui día, qui ora — wanneer	tempran — vroeg
un día — eens, op zekeren dag	laat — laat
un ora... caba — nu eens... dan weer	porfin — eindelijk, ten slotte
caba, ya — reeds, al	alafin — eindelijk, ten slotte
awor — nu, thans	di ripiente, di golpi — plotseling
aworó — straks	sin spera — onverwachts
aworó ayi — zooeven	otro mayan — overmorgen
algun bez, tin bez — somtijds, soms	es siman aquí — deze week
unbez, mes ora — terstond, dadelijk	otro siman — de volgende week

djis — aanstonds
e(s) ora — toen
anto — toen, dan
antes — vroeger, eertijds
promé aya — „ „
awendia — tegenwoordig
awe — vandaag, heden
mayan — morgen
mainta — 's morgens
siman pasá — de vorige week
otro siman ariba — voorvorige week
ayera — gisteren
antayera — eergisteren
pronto — spoedig

3o. bijwoorden van hoeveelheid en graad, zooals:

hopi (soms: mucho) — veel
mucho — te veel, te
poco — weinig , te weinig
mucho poco — te weinig
basta, bastante — genoeg, tamelijk
mas — meer
menos — minder
mashá — zeer
henter — geheel, heel
muy — zeer, erg
com — hoe (b.v. com grandi — hoe groot.
mes — even (b.v. mes bon — even goed)
casi — bijna, schier
apenas — nauwelijks
terribel — erg, ongemeen (b.v. terribel grandi)
mas i mas — meer en meer
mas o menos — ongeveer, min of meer
nada — niets (b.v. nada grandi — heelemaal niet groot)

4o. bijwoorden van omstandigheid, zooals:

so — alleen
solamente — alleen, slechts
segun — na gelang
contra — tegen
hunto — gezamenlijk
hasta — zelfs, tot
toch — toch
di nobo — opnieuw, wederom
atrobé — wederom
fortunadamente — gelukkiger wijs, bij geluk
pa fortuna — bij geluk
asina — zoo

5o. bijwoorden, van hoedanigheid. Deze zijn meestal bijvoegelijke naamwoorden, die als bijwoorden gebruikt worden, b.v. El a canta mahos — Hij heeft leelijk gezongen. Bo ta papia robes — Ge spreekt verkeerd.

Opmerking:

A. In den regel zullen de meeste bijvoegelijke naamwoorden, al gelang de beteekenis, zonder wijziging als bijwoord gebruikt kunnen worden. b.v. Bo cabay ta camna bunita — Uw paard loopt mooi. Nan ta bende barata, cara — Ze verkoopen goed-

koop, duur; Lo nos core lihé — We zullen hard loopen. El ta contesta tribí — Hij antwoordt aanmatigend, brutaal. No come golos — Eet niet gulzig. Nan ta biba feliz — Zij leven gelukkig.

B. Somtijds maakt men bijwoorden van bijvoegelijke naamwoorden door den uitgang *mente* aan het bijvoegelijk naamwoord te voegen. Eindigt het bijvoegelijk naamwoord op een *o*, dan verandert men deze *o* eerst in *a*, b.v. humilde — nederig — humildemente; inocente — onschuldig — inocentemente; loco — gek, dwaas — locamente; rico — rijk — ricamente; doloroso — pijnlijk — dolorosamente.

Eindigt het bijvoegelijk naamwoord op een medeklinker, dan voegt men eerst een *a* tusschen dezen en den uitgang *mente*, b.v. golos — gulzig — golosamente; sigur — zeker — siguramente; henter — geheel — henteramente.

Uitzonderingen:

a. De bijvoegelijke naamwoorden, die uitgaan op *al, ar, el* en *or* worden zonder tusschenvoeging van *a* tot bijwoorden gemaakt, b.v. temporal — tijdelijk — temporalmente; particular — bijzonder — particularmente; cruel — wreed — cruelmente; interior — inwendig — interiormente.

b. De bijvoegelijke naamwoorden, die uitgaan op *bel*, veranderen *bel* in *ble* vóór den uitgang *mente*, b.v. posibel — mogelijk — posiblemente; amabel — beminnelijk — amablemente; terribel — verschrikkelijk — terriblemente.

c. De bijvoegelijke naamwoorden, die op een *z* uitgaan, nemen geen *a* vóór den uitgang *mente*, b.v. veraz — waarheidslievend — verazmente; feliz — gelukkig — felizmente.

N.B. Het zal *in den regel* geen verschil geven in beteekenis, wanneer men een bijvoegelijk naamwoord met of zonder *mente* als bijwoord gebruikt. Men kan even goed zeggen: Su curazon ta bati humilde, als, su curazon ta bati humildemente; — Zijn hart slaat nederig. (hij is nederig van harte) E ta bisti loco, (co' i loco), als, E ta bisti locamente; — Hij kleedt zich gek, dwaas; Nan come golos, als, Nan a come golosamente — Zij aten gulzig; E mucha tabata grita terribel, als, E mucha tabata grita terriblemente — Het kind schreeuwde vreeselijk.

Doch men moet zeggen: Nan ta biba feliz (of felizmente) — Zij leven gelukkig; Felizmente (en niet feliz) mi a yega na ora — Gelukkig kwam ik op tijd.

Alleen de bijvoegelijke naamwoorden, die uitgaan op *al, ar, el* en *or* hebben *altijd* den uitgang *mente* als zij bijwoord zijn. (zie supra pag. 70 uitz. a)

III. Trappen van vergelijking.

In zoover de beteekenis het toelaat, kunnen ook de bijwoorden in de trappen van vergelijking komen. Dezelfde regels, die gegeven zijn voor de trappen van vergelijking der bijvoegelijke naamwoorden gelden ook voor de bijwoorden. Zie aldaar pag. 36 en volg., b.v.

A. *Stellende trap:* E mucha a grita hopi (terribel) duro — Het kind heeft erg (vreeselijk) hard geschreeuwd. E cachó a bula halto halto — De hond sprong verbazend hoog. E zapato a sali grandi pa mi — De schoen is mij te groot (te groot) uitgevallen.

B. *Vergelijkende trap:* Bo ruman ta skirbi mes bunita cu bo — Uw broer schrijft even mooi als gij. Nan cas ta queda mes leu cu di nos — Hun huis ligt even ver als het onze. Bo criá ta yega misa mas tempran cu bo — Uw dienstknecht(meid) komt eerder in de kerk dan gij. Quen por papia mas prudente cuné? — Wie kan voorzichtiger spreken dan hij? Aya nan ta bende menos cara cu aqui — Daar verkoopt men minder duur dan hier. Mi ta papia Papiamento mihó (of: mas bon) cu bo — Ik spreek het Papiamentsch beter dan gij. Awor bo cachó ta morde peor cu antes — Nu bijt je hond erger dan vroeger. Mayan lo bo sinti mas malo (of: peor) — Ge zult u morgen erger (zieker) gevoelen. Sinti mas malo (of: peor) ainda? — Nog erger (nog zieker) gevoelen?

C. *Overtreffende trap:* Di nan tur ta bo cabay ta camna di mas bunita — Uw paard loopt (stapt) het mooist van die alle. E cas aqui ta di mas bunita pintá di nan dos — Dit huis is het fraaist geschilderd van de twee. Bo ruman ta skirbi di mas mihó — Uw broer schrijft het beste. E ta esun, cu a guli di mas tanto — Hij is het, die het meest ingeslikt heeft. Nan ta biba felicisimo — Zij leven allergelukkigst. El ta papia amabilisimo — Hij heeft allerbeminnelijkst gesproken.

Opmerking: Met uitzondering van die op *al, ar, el* en *or* eindigen, nemen de bijvoegelijke naamwoorden den bijwoordelijken uitgang *mente niet* aan, wanneer zij als bijwoorden in de vergelijkende en overtreffende trappen staan.

No. 8 DE VOORZETSELS.

De voorzetsels brengen geen wijziging in de naamwoorden, die ze bepalen. De meeste voorzetsels worden niet gebruikt, tenzij met een ander voorzetsel bij zich. Het voorzetsel, dat hiervoor het meest dienst doet, is *di* in zijn beteekenis van *van*.

I. De volgende voorzetsels nemen altijd *di*:

for di, (foi) — uit
denter di — tusschen, onder
tras di — achter
dilanti *di* — vóór

rondó di — rondom, om
banda di — naast
enfrente di — vóór (d.w.z recht vóór)

II. Voorzetsels, welke *di* kunnen bijnemen of niet, zijn:

bao(di) — onder; bao mesa, bao di mesa — onder de tafel.

cerca(di) — bij, dichtbij; cerca cas, cerca di cas — bij (het) huis.

III. De volgende voorzetsels, welke ook dienst kunnen doen als *bijwoorden*, hebben:

1o. als voorzetsels altijd *di:*

meymey di — midden onder, onder
desde di (desdi) — sinds

contra di — tegen
despues di — na

B.v. meymey di nos — midden onder ons. Desdi ayera — sinds gisteren. Contra di bentana — tegen het raam. Despues di merdia — na den middag.

2o. als bijwoorden nooit *di*, b.v. E ta para meymey — Hij staat midden in. Desde mi a mira bo — Sinds ik je gezien heb. No papia contra — Spreek *niet* tegen. Despues lo nos topa otro — Later zullen we elkaar ontmoeten.

Opmerking: De bijwoorden: *p'abao, p'ariba, pa Noord* en *pa Zuid* worden dikwijls als voorzetsels gebruikt en nemen dan altijd *di* aan, b.v. p'abao di cas — ten Westen van het huis.

p'ariba di cas — ten Oosten van het huis.

pa Noord di cas — ten Noorden van het huis.

pa Zuid di cas — ten Zuiden van het huis.

IV. De volgende voorzetsels worden immer *zonder* een ander voorzetsel gebruikt:

cu — met; cu mi — met mij.
di — van; di bo — van u.
pa — voor; pa nan — voor hen.
na — aan; na nos — aan ons.

sin — zonder... sin cabez — zonder kop.
te — tot; te fin — tot het einde.
riba — op; riba mesa — op de tafel.

Opmerking: 1o. Het persoonlijk voornaamwoord *é* — hij, zij, het, wordt met het voorzetsel *cu* samengetrokken tot *cuné*. (met tusschenvoeging van een *n*). Deftiger zegt men *cunéle* — met hem, haar, daarmee.

2o. Voor de samentrekking van de voorzetsels *di, pa* en *na* met het bepalend lidwoord *e*, of met het persoonlijk voornaamwoord *é*, zie men pag. 22 en 45.

Hierbij zij echter ook opgemerkt, dat na de voorzetsels *cerca* — bij, en *den* — in, en *bao* — onder, het voorzetsel *di* niet herhaald wordt vóór de samentrekking. Men zegt dus:

niet: cerca di djé, maar: cerca djé — bij hem, haar, daarbij.

niet: den di djé, maar den djé — in hem, haar, daarin.

niet: bao di djé, maar: bao djé — onder hem, haar, daaronder.

3o. Ofschoon het voorzetsel *riba* — op, geen *di* achter zich heeft, zegt men toch altijd: riba djé — op hem, haar, daarop.

4o. In plaats van *tras di djé* — achter hem, haar, daarachter, en *dilanti di djé* — vóór hem, haar, daarvóór, zegt men heel dikwijls: *su tras* en *su dilanti*.

V. Het voorzetsel *hunto* — samen (niet het bijwoord *hunto* — gezamenlijk) heeft het ander voorzetsel *cu* — met, bij zich, b.v. El a bini hunto cu su tata — Hij is samen met zijn vader gekomen. Nan a bini hunto — Zij zijn samen gekomen.

No. 9. DE VOEGWOORDEN.

Voegwoorden dienen om zinnen of zinsdeelen met elkander te verbinden en de betrekking daartusschen aan te geven. Zij worden verdeeld in *nevenschikkende* en *onderschikkende* voegwoorden.

I. De nevenschikkende voegwoorden kunnen zijn:

1o. aaneenschakelende, b.v. Mi ta bay i bo ta bini — Ik ga en gij komt. E ta canta mes bon cu bo — Hij zingt even goed als gij. Tanto Petra como María a muri — Zoowel Petra als María zijn gestorven. Petra i María també a muri — Petra en ook Maria zijn gestorven.

2o. tegenstellend, b.v. Mi ta bay ó (of) bo ta bay — Ik ga, of gij gaat. Mi ta bay, ma (pero) bo ta queda — Ik ga, maar gij blijft. Ni ami, ni abo no ta bay — Noch ik, noch gij gaan. O ta Petra, ó ta María a muri — Of Petra, of María is gestorven. Papia, sino bay — Spreek, anders ga weg.

3o. redegevend, b.v. Mi ta bay, pasobra bo a bini — Ik ga, daar gij gekomen zijt. Mi ta bay, pasobra (como) el a yama — Ik ga, want hij heeft geroepen.

II. De onderschikkende voegwoorden kunnen vooral zijn:

1o. redegevend, b.v. Bo a haci malo, p'esay mi ta zuta bo — Ge hebt kwaad gedaan, daarom sla ik u.

2o. toegevend, b.v. Masque mi ta malo, mi ta bay — Ofschoon ik ziek ben, ga ik. Aunque mi a tahé, el a bay — Ofschoon ik het hem verboden heb, ging hij.

3o. voorwaardelijk, b.v. Mi ta bay, si bo ta bini — Ik ga, indien gij komt. Basta bo no grita, bo ta haya — Ge krijgt, als ge maar niet schreeuwt. Mi ta bini, con tal bo bini — Ik kom, als gij komt (in geval gij komt).

III. Men onderscheidt ook nog de bijvoegelijke bijwoorden. Ze zijn bijwoordelijke bepalingen, die dienst doen om het zinsverband te kennen te geven. Zij kunnen bijwoordelijke bepalingen zijn:

1o. van plaats, b.v. Mi ta bay, unda cu bo ta bay — Ik ga, waar gij ook gaat. Bo no mester bay, camina mi ta bay — Ge moet niet gaan, waar ik ga. Bay unda bo por bay — Ga, waar ge kunt gaan.

2o. van tijd, b.v. No bay, ora mi ta bay — Ga niet, wanneer ik ga. Mientras mi ta papia, bo mester fica queto — Ge moet stil blijven, terwijl ik spreek. Mi a mira, ora el a cay — Ik zag, toen hij viel. Mi ta bay, ora el a bini — ik ga, wanneer hij komt.

3o. van omstandigheid. Als zoodanig zijn zij:

a. aaneenschakelend, b.v. Mi ta bay; bo també mester bay — Ik ga; gij moet ook gaan. E ta bruto; anto é ta tribi també — Hij is ruw; bovendien is hij brutaal. E ta bruto, hasta tribi — Hij is ruw, zelfs brutaal.

b. tegenstellend, b.v. Mi no ta bay, al contrario mi ta queda — Ik ga niet, integendeel ik blijf. Mi ta bay, apesar cu bo ta queda — Ik ga, niettegenstaande gij blijft. Mi a tahé, toch el a grita — Ik heb het hem verboden, toch heeft hij geschreeuwd. No grita, sino mi ta dal bo — Schreeuw niet, anders sla ik u.

c. redegevend, b.v. Bo mester bin yuda mi; p'esay mi a yama bo — Ge moet me komen helpen; derhalve heb ik u geroepen. El a muri; pa es motibo nan ta yora — Hij is gestorven; om die reden schreien zij. Dos bez cuater ta ocho; anto cuater bez dos també — Twee maal vier is acht; dus vier maal twee eveneens.

No. 10. DE TUSSCHENWERPSELS.

Tusschenwerpsels zijn meer klanken en nabootsingen dan wel woorden.

Ha — ha	Pst — pst	Oh — zoo
Ha — ach	Che — bah	Paf — paf
He — ha	Bam — bons	Djubum — plons
Ay — ach	Hola — hei daar	Pangalan — rombom

No. 11. DE VOLZIN.

De volzin kan kort en enkelvoud zijn, doch ook breed uitgewerkt en samengesteld.

A. Wat de deelen van den volzin betreft, vindt men:

a. onderwerp en gezegde kort uitgedrukt b.v. Dios ta bon — God is goed. Awa ta cay — Het regent. (letterl.: water valt) Solo ta sali — De zon gaat op. Luna ta drenta — De maan gaat onder.

b. het onderwerp verzwegen, b.v. Com ta bay, of com bay? — Hoe gaat het? Ta yobe — Het regent. Bay — Ga weg.

c. het gezegde verzwegen, b.v. Ta quen esay? Mi ruman — Wie is dat? Mijn broer.

d. een werkwoord als onderwerp, b.v. Drumi ta salú — Slapen is gezond. Zundra ta mahos — Schelden is leelijk.

e. een bijwoord als onderwerp, b.v. Despues ta un palabra mentiroso — Later is een bedriegelijk woord.

f. een geheele zin als onderwerp, b.v. Ta bon, cu mi a yega — Het is goed, dat ik gekomen ben.

g. ieder woordsoort zelfstandig gebruikt, b.v. Ma ta un conhunciors — Maar is een voegwoord. Pa ta un preposicion — Voor is een voorzetsel.

Opmerkingen: 1o. In zinnen als: het is tijd; het is avond; wij zijn het; het is uw broeder; het zijn kinderen; het is goed; het regent; het waait; enz., blijft in het Papiamentsch „het" onvertaald, of wordt de zin omschreven, b.v. ta tempo; ta tardi; ta nos; ta bo ruman; ta mucha; ta bon; awa ta cay; biento ta sopla; enz. (zie het onbepaalde voornaamwoord).

2o. In zinnen als: er is een God; er zijn menschen; er is gelegenheid; er is een schip aangekomen; er staan veel menschen vóór uw huis; er is een week verloopen; enz. blijft

in het Papiamentsch „er" (of: daar) onvertaald, of men zet de woordorde om, b.v. tin Dios; tin hende; tin ocasion; un barco a drenta; tin hopi hende ta para dilanti di bo cas; un siman a pasa, enz.

N.B. Hierbij merke men op, dat in zulke zinnen met „er" het werkwoord *zijn* in het Papiamentsch weergegeven wordt door *tin* — hebben, wanneer de woordorde niet wordt omgezet. Voor de zinnen: Er is een schip aangekomen; Er staan veel menschen vóór uw huis, zegt men: Tin un barco a drenta, of, Un barco a drenta — Een schip is aangekomen. Tin hopi hende ta para dilanti di bo cas, of,Hopi hende ta para dilanti di bo cas — Veel menschen staan vóór uw huis.

B. De bepalingen, die in den volzin voorkomen, zijn bepalingen van het onderwerp of van het gezegde. Deze bepalingen onderscheidt men in: *voorwerpen, bijwoordelijke* en *bijvoegelijke* bepalingen. Ook deze kunnen wederom bepalingen bij zich hebben.

1o. *Voorwerp* is die bepaling, welke de zelfstandigheid beteekent, die noodzakelijk invloed uitoefent op de werking of de hoedanigheid van het gezegde, ofwel den invloed daarvan op eenige wijze ondervindt, b.v. Mi ta come pan — Ik eet brood; Bo ta corda e homber? — Herinnert ge u den man? E ta bon pa mi — Hij is goed voor mij; Corda di mi — Denk aan mij; No kere na su palabra — Hecht geen geloof aan zijn woorden; Stima próhimo ta ley cristian — Den naaste beminnen is de christelijke wet.

2o. *Bijwoordelijke* bepalingen zijn die, welke geen voorwerpen zijn als boven sub 1o., doch dienen om het gezegde of andere zinsdeelen te bepalen, die geen zelfstandigheden zijn. Ze kunnen zijn: bepalingen van *plaats, tijd, hoedanigheid, omstandigheid, graad,* enz. naar gelang de bijwoorden, b.v. Nos ta bay Punda — We gaan naar de stad. Ayera mi a mira bo — Ik heb je gisteren gezien. Nan cabay ta core duro — Hun paard loopt hard (snel). Bo ta cansa mucho — Ge vermoeit u te veel. El a camna dos ora. — Hij heeft twee uur geloopen. Bo a come basta (bastante)? — Hebt ge genoeg gegeten? El a bebe tur un glas — Hij heeft een glas geheel leeggedronken. Mi so a bay — Ik ben alleen gegaan. Bam hunto — Laat ons samen (gezamenlijk) gaan. E tata a bay cu su yiu. — De vader is met zijn kind gegaan. Confia riba mi den bo tristeza — In uw droefheid reken op mij. Bo

ta canta mashá bunita — Je zingt zeer mooi. No core asina purá — Loop niet zoo haastig.

3o. *Bijvoegelijke* bepalingen zijn die, welke een zelfstandigheid bepalen, b.v. Cas di mi tata ta grandi — Het huis van mijn vader is groot. Hopi hende tabata aya — Er waren veel menschen daar. Com bay bo tata? — Hoe maakt het uw vader? Bo a traha un cas nobo — Ge hebt een nieuw huis gebouwd. Qui buki bo ta desea? Welk (wat voor een) boek wenscht ge?

Opmerkingen:

a. *Bijstellingen* zijn bijvoegelijke bepalingen, die een reeds genoemde zelfstandigheid door een omschrijvend zelfstandig naamwoord nader aanduiden en bepalen. Zij kunnen daarom ook eigennamen zijn of daarmee gelijkstaande, b.v. Bo ruman polis a cohé — Je broer, de politieagent, heeft hem gepakt. María, bo ruman muhé, a yega — Marie, je zuster, is aangekomen. Señor Perez a bisa esay — Mijnheer Perez heeft dat gezegd. Generaal Bolivar a libra Venezuela — Generaal Bolivar heeft Venezuela bevrijd. Bo tio José (Hosé) ta yama bo — Uw oom Joseph roept u.

b. *Bepalingen van gesteldheid* zijn ook bijvoegelijke bepalingen zij drukken een hoedanigheid, toestand of betrekking uit en staan altijd in eenige betrekking tot het gezegde. (de bijstellingen nooit) b.v. Nan a hibé cas heridá — Zij brachten hem gewond naar huis. No camna sodá den biento — Loop niet bezweet in den wind. Mi a papia cuné como tata — Ik heb met hem als vader gesproken. El a siña pa carpinté — Hij leerde voor timmerman. Mi por yama bo mi amigo — Ik kan u mijn vriend noemen. Mi ta sinti mi feliz — Ik voel me gelukkig. No considera tur hende pa honrado — Houd niet iedereen voor eerlijk.

C. *Samengestelde* volzinnen zijn die, welke uit meer volzinnen bestaan en tot elkander in eenige betrekking staan. Zij kunnen aan elkaar *nevengeschikt* of *ondergeschikt* zijn. Bij de onderschikkende zinsverbinding is de eene zin eigenlijk een deel van den andere, zoodat men den eene *hoofdzin* en den andere *bijzin* noemt. Het spreekt van zelf, dat zoowel hoofd- als bijzin beide hun onderwerp, gezegde en allerlei bepalingen kunnen hebben.

D. De *gewone* woordschikking in het Papiamentsch is zoowel voor enkelvoudige als voor samengestelde zinnen, voor hoofdzinnen zoowel als voor bijzinnen, deze: *Onderwerp* (met

zijn bepalingen), *Gezegde* (met zijn bepalingen, waarvan op de eerste plaats het): *Voorwerp* (met zijn bepalingen).

Opmerking: Bij de *gewone* woordschikking staan de bijwoordelijke bepalingen van *tijd vooraan*, in den zin; de bijwoordelijke bepalingen van *plaats achteraan*.

Men kan in de volgende voorbeelden de gewone woordschikking nagaan:

Enkelvoudige zinnen: Mi ta bay — Ik ga; Bo tata a bini — Uw vader is gekomen. Bo tata bieu a bini — Uw oude vader is gekomen. Bo tata a bini cansá — Uw vader is vermoeid gekomen. Bo tata bieu a bini mashá cansá — Uw oude vader is zeer vermoeid aangekomen. E ta come pan — Hij eet brood. E ta come pan fresco — Hij eet versch brood. Mayan bo ta haya pan fresco — Morgen krijgt ge versch brood. Tempran el a sali foi cas — Hij is vroeg van huis gegaan. Otro luna mi ta bay merca — Ik ga de volgende maand naar Amerika.

Samengestelde zinnen: Mi ta bay i bo ta bini — Ik ga en gij komt. Bo tata a yega, ora mi a bay caba — Uw vader kwam aan, toen ik reeds was weggegaan. Mi ta queda cas, pasobra *mi ta spera bo tata — Ik blijf thuis, want ik verwacht uw* vader. Awé mi ta queda cas, pasobra mi ta spera bo tata bieu aquí — Ik blijf vandaag thuis, omdat ik uw ouden vader hier verwacht. Bo sabi caba, cu mi tío Mario, un homber di ochenta aña, a muri di ripiente, anto sin padre; p'esay nos ta tristo — Ge weet reeds, dat mijn oom Mario, een man van tachtig jaar, plotseling gestorven is, bovendien (en wel) zonder priester; daarom zijn we bedroefd.

N.B. De voegwoorden staan waar zij de zinnen of zinsdeelen aan elkaar moeten verbinden; al staat de bijzin vóór den hoofdzin, het voegwoord staat voorop.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

1o. Elk woord, waarop in den zin een zekere nadruk valt, mag voorafgaan door *ta vooraan* in den zin geplaatst worden. Soms geschiedt zulks ook *zonder ta,* b.v. Ta cas mi ta bay, of Cas mi ta bay — Ik ga naar huis. Ta cuné mi ta bay, of Cuné mi ta bay — Ik ga met hem. Ta robes bo ta kere, of, Robes bo ta kere — Ge gelooft het verkeerd. Ta di ripiente el a muri, of, Di ripiente el a muri — Hij is plotseling gestorven. Ta quen bo ta busca, of, Quen bo ta busca? — Wien zoekt

gij? Ta gaña el a gaña nos, of, Gaña *el* a gaña *nos* — Hij heeft ons bedrogen.

N.B. De werkwoorden worden in dit geval herhaald.

2o. De bijwoordelijke bepaling *so* — alleen, staat altijd bij het onderwerp, of bij het voorwerp en niet bij het gezegde. Bij het gezegde kan het staan met herhaling van het persoonlijk *voornaamwoord* (voor den derden persoon enkelvoud ook wel het bezittelijk voornaamwoord *su*) b.v. Mi so a bay — Ik ben alleen gegaan. Mi a bay mi so, of, Ta mi so a bay — Ik ben alleen gegaan. El a bay é so, of, El a bay su so, of, Ta é so a bay — Hij is alleen gegaan. E cas so a quima, of, Ta e cas so a quima — Alleen het huis is afgebrand. El a quima e cas so — Hij heeft alleen het huis aangestoken.

3o. Wanneer er op een bijwoordelijke bepaling van *tijd* een zekere nadruk moet vallen, kan men die ook *achter* een bijwoordelijke bepaling van *plaats* rangschikken, b.v. Mi ta bay cas mayan — Morgen ga ik naar huis.

4o. Wanneer een bijwoordelijke bepaling van *plaats* met een zekeren nadruk *voorop* in den zin geplaatst wordt, dan moeten de bijwoordelijke bepalingen van *tijd* achteraan komen, b.v. (Ta) Cas mi ta bay mayan — Morgen ga ik naar huis. (Ta) Foi Punda mi tabata bini ayera maïnta — Ik kwam gisteren morgen uit de stad.

5o. Een *vragende* zin begint met een vragend zindeel, b.v. Quen bo ta busca? — Wien zoekt gij? Unda bo ta bay? — Waar gaat ge heen? Com bay? — Hoe gaat het?

De *gewone woordschikking* van een vragenden zin is dezelfde als bij den niet-vragenden zin, al begint het met een vragend zinsdeel, b.v. Quen bo ta busca? — Gaan we vroeg? Nan ta bay cas? — Gaan zij naar huis? Ta cas nan ta bay? — Gaan zij *naar huis?* Ta bay nos mester bay? — Moeten wij *gaan?* Ta nos mester bay? — Moeten *wij* gaan?

Opmerking: In vragende zinnen als: Mi bisa bo? Mi leza pa bo tende? Is geen *ta* gebruikt bij het werkwoord, dat *ta* hebben moest, omdat in zulke zinnen is weggelaten de vraag: bo quier? — Wilt ge? De beteekenis is: Bo quier, mi bisa bo? — Wilt ge, dat ik voor u lees. (lees voor u om te hooren?) In zulke zinnen staan dus de werkwoorden *bisa* en *leza* in den infinitief (onbepaalde wijs).

6o. In *ontkennende* zinnen is de woordschikking ook de gewone. De ontkenning *no* — niet, komt altijd achter het onderwerp van den zin. Alleen wanneer het onderwerp een zelf-

standig naamwoord is, komt in de toekomstige tijden (voltooid en onvoltooid) de ontkenning *no* achter *lo*, b.v. Lo mi no bay — Ik zal niet gaan. Mi no ta bay — Ik ga niet. Su cas no a cay — Zijn huis is niet ingestort. Su cas lo no a cay — Zijn huis zou niet ingestort zijn.

Opmerking: In het Papiamentsch is het zeer gebruikelijk de ontkenning *no* toch te plaatsen, wanneer reeds een ontkennende bijwoordelijke bepaling in den zin voorkomt, b.v. *Nunca* mi *no* a mira *ningun* hende — Ik heb niemand gezien. Lo mi *no mira bo hamas* — *Ik zal je nooit meer zien. No bini ni* awé *ni* mayan — Kom vandaag niet noch morgen.

AANHANGSEL.

I. De namen der *maanden* zijn:

Februari — Enero
Februari — Febrero
Maart — Marzo
April — Abril
Mei — Mayo
Juni — Junio
Juli — Julio
Augustus — Agosto
September — Septiembre; Setiembre
October — Octubre
November — Noviembre
December — Diciembre

Men kan dus of de Hollandsche of de Spaansche benaming gebruiken met de eigen schrijfwijze. De Hollandsche wordt het meest genomen, terwijl *Juni* en *Juli* uitgesproken worden als *Jini* en *Jili*. De Spaansche volgt de Spaansche uitspraak.

II. De namen der *dagen* zijn:

Diadomingo — Zondag
Dialuna — Maandag
Diamars — Dinsdag
Diarazon — Woensdag
Diahuebes — Donderdag
Diabiernes — Vrijdag
Diasabra — Zaterdag.

BLADWIJZER.

Bladz.

FINIS

ERRATA.

pag. 7 laatste alinea : *uitgesproken* in plaats van *geschreven.*
pag. 8 alinea 15 : *sjouwer* „ „ „ *sjouwre.*
pag. 15 „ 18 *sumision* „ „ „ *sumison.*
pag. 17 „ 6 *sjouwer* „ „ „ *sjouwre.*
pag. 18 „ 12 *shishi* „ „ „ *sjisji.*
pag. 25 „ 23 *stimacion* „ „ „ *stimacio.*
pag. 21 Aanhangsel alinea 12 : *shishi* „ „ *sjisji.*
pag. 28 alinea 27 en 28 : *un barco di bela, barconan di bela, barco di belanan* in plaats van : *un barco di vela, barconan di vela, barco di velanan.*
pag. 30 bijvoegen bij alinea 8 : *Soms ook gallina = Kip.*
pag. 38 alinea 25 : mas mihó aïnda = nog beter.
pag. 39 alinea 1 weglaten *di* (E cas aquí ta mas bunita di nan dos).
pag. 39 alinea 18 : *útil* = nuttig, *di mas útil* en utilísimo = nuttigst.
pag. 46 alinea 30 : E(s) mucha aya = dat kind (daar).
pag. 47. Invoegen na alinea 10 : *Opmerking 2°.* Soms laat men bij de bijvoegelijke aanwijzende voornaamwoorden het bijwoord weg (aquí, ayi, aya). B.v. Es homber ta hopi malo.
pag. 62. Bijvoegen na alinea 4 : *N B.* 2°) Wanneer men het *tegenwoordig* deelwoord niet gebruikt, omschrijft men het door een zin met een voegwoord of men gebruikt het *verleden* deelwoord B.v. Ora é tabata camna, el a trompeca = Loopende struikelde hij.
Pará riba un mesa, el a grita auxilio = Op een tafel staande, riep hij om hulp.
pag. 64. Sub 2°) C : „*Het* werkwoord" in pl. van „*met* werkw."
pag. 70. Sub N. B. alinea 7 : „Nan *a* come golos" in pl. van „Nan come golos."
pag. 71. Sub C : „El *a* papia amabilísimo" in pl. van